

9^e j.a.v.

NOTULEN VAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE, GEHOUDEN OP VRIJDAG 13 EN ZATERDAG 14 APRIL 1956 IN "BELLEVUE" TE AMSTERDAM.

=====

De Voorzitter, Prof Mr P.J.Oud, opent de vergadering met een openingsrede, welke als bijlage I bij de notulen is gevoegd.

Na beëindiging van deze rede dankt de vergadering de Voorzitter met een langdurig applaus.

De Voorzitter stelt vervolgens voor het volgende telegram aan H.M. de Koningin te zenden:

"Toegenegenheid en aanhankelijkheid jegens U en Uw gezin zijn de gevoelens welke de leden van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie bezielen tijdens de Algemene Vergadering van de V.V.D. in Bellevue te Amsterdam op 13 en 14 April van dit jaar, waarin Uw oudste dochter voor het eerst deelneemt aan het staatkundig leven van ons land.

Oud- voorzitter
Dettmeijer - algemeen secretaris".

De vergadering betuigt door applaus hiermede haar instemming.

Hierna verzoekt de Voorzitter de aanwezigen zich van hun zetels te verheffen en spreekt ter nagedachtenis van de overleden algemeen secretaris, Mr J.Rutgers, de volgende woorden:

" Wij willen ons thans voor enkele ogenblikken van onze zetels verheffen om, alvorens met onze werkzaamheden aan te vangen, de nagedachtenis te herdenken van hem, die van de oprichting van onze Partij af haar secretaris is geweest.

Het heengaan van de heer Rutgers heeft ons allen diep getroffen. Reeds op onze algemene vergadering van het vorig jaar was het voor ons een grote teleurstelling, dat hij niet in ons midden kon zijn. Hij had toen kort tevoren de functie van secretaris nedergelegd en wij hadden hem op die vergadering zo gaarne een afscheid bereid, dat recht zou doen wedervaren aan de bekwaamheid, de ijver en de toewijding, waarmee hij gedurende zoveel jaren de liberale zaak heeft gediend.

Nochtans mochten wij toen nog de hoop koesteren, dat slechts van een uitstel en niet van een afstel sprake zou behoeven te zijn. Zijn toestand was wel ernstig, doch vooruitzicht op herstel was niet uitgesloten. In de zomermaanden van het vorig jaar zag het er zelfs zo hoopvol uit, dat ik met hem kon spreken over de plannen, die het hoofdbestuur met betrekking tot een afscheidsplechtigheid ter gelegenheid van deze algemene vergadering durfde koesteren. Aan het einde van het jaar kwam er plotseling een zo ongunstige ommekeer in zijn toestand, dat in enkele dagen het einde kwam. In December brachten wij hem naar zijn laatste rustplaats op de begraafplaats Westerveld.

Rutgers heeft de liberale beginselen in verschillende betrekkingen trouw gediend. Nadat hij gedurende enige jaren in wat toen nog Nederlandsch Indië hadde de practijk van het recht had beoefend, kwam hij naar Amsterdam en nam daar spoedig een belangrijke plaats in op het terrein van de gemeentepolitiek. Als raadslid en wethouder heeft hij de hoofdstad gediend. In 1930 verlegde hij zijn werkzaamheid van daar naar de residentie. De toenmalige Liberale Staatspartij, de Vrijheidsbond had hem verkozen tot de leider van haar secretariaat.

Het is voor u wel overbodig, dat ik u op de betekenis van deze functie uitvoerig wijs. Zij is in de loop der jaren steeds belangrijker geworden. De hecht georganiseerde politieke partij dateert van ten hoogste veertig jaar geleden. Haar opkomst hing samen met de invoering der evenredige vertegenwoordiging. Daardoor kwam een einde aan het systeem der afzonderlijke districtscandidaturen en moest het gehele partijapparaat veel meer centraal worden geleid. Rutgers was van het nieuwe verkiezingsstelsel geen voorstander. Hij betwijfelde of de grondwetgever van 1917 er verstandig aan had gedaan het oude districtenstelsel prijs te geven. Dit heeft hem

echter allerminst belet om van het nieuwe stelsel te maken wat ervan te maken was. Hij heeft de partij voortreffelijk georganiseerd en het zo onmisbare contact met de over het gehele land verspreide afdelingen nauwgezet bewaard.

Nadat hij gedurende tien jaren aldus werkzaam was geweest, overviel ons de Duitse bezetting. Aan het regelmatige partijwerk kwam toen spoedig een einde. De arbeid kon slechts worden voortgezet in ondergronds contact. Rutgers heeft ook daaraan zijn beste krachten gegeven. De gevolgen daarvan bleven niet uit. Op een kwade dag kwamen de Duitsers er achter en ook Rutgers moest zijn vaderlandslievend werk met een langdurige gevangenschap betalen. Ook hem viel het concentratiekamp ten deel. Gelukkig bleek hij tegen de beproevingen van het nationaal-socialistische kampstelsel bestand. Na de bevrijding keerde hij in het vaderland terug. Daar heeft hij aanstonds deelgenomen aan de wederopbouw van de liberale partijorganisatie. Toen in het begin van 1946 de Partij van de Vrijheid werd opgericht, trad hij, hoe zou het anders gekund hebben, als haar secretaris op. Twee jaar later werd de grondslag van de partijorganisatie verbreed. In Januari 1948 vond zij nieuwe vorm in de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie. Nog bijna zeven jaar is hij van deze partij de secretaris geweest. Daarbij heeft hij getuige mogen zijn van de stijgende bloei van onze organisatie, waartoe zijn voortdurende activiteit een ruime bijdrage heeft geleverd.

Zo is met Rutgers een man heengegaan, aan wie liberaal Nederland veel heeft te danken. Ik moge u verzoeken aan die gevoelens van dankbaarheid uitdrukking te geven door enige ogenblikken van eerbiedige stilte in acht te nemen. "

Nadat de Voorzitter heeft medegedeeld, dat de heer Drs H.A. Korthals, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, wegens verblijf in het buitenland deze vergadering niet zal kunnen bijwonen, richt hij een welkomstwoord tot de buitenlandse gasten, de heren Ferraille en Fr.Grootjans, resp. bestuurslid van het Liberaal Vlaams Verbond en volksvertegenwoordiger van Antwerpen.

Voor wij met onze eigenlijke vergadering beginnen - aldus de Voorzitter - rust op mij de aangename plicht onze Belgische gasten welkom te heten. Het is ons een voorrecht deze avond in ons midden te hebben de heer Grootjans, volksvertegenwoordiger voor Antwerpen in de Belgische Kamer, terwijl daarnaast aanwezig is de heer Ferraille, bestuurslid van het Liberaal Vlaams Verbond. Ik behoef onze Belgische vrienden niet te zeggen hoe zeer zij welkom zijn. Wij vinden het buitengewoon prettig, dat zij onze invitatie hebben aangenomen. Wij hebben welhaast geen algemene vergadering gehad, waarop onze Belgische vrienden niet vertegenwoordigd waren. Onze beide landen zijn in de loop der geschiedenis bij elkaar geweest en weer uit elkaar gegaan; nu komen wij weer tot elkaar, zij het dan in een andere vorm, want in de Benelux zijn wij beiden verenigd. Wij verheugen ons erover, dat de betrekkingen tussen België en Nederland na de tweede wereldoorlog nog nauwer zijn aangehaald. Het is van groot belang contacten te leggen tussen de liberale partijen der verschillende landen, doch dit gaat niet altijd zo gemakkelijk. Maar met onze Belgische geestverwanten hebben wij deze moeilijkheden niet; wij strijden beiden voor dezelfde beginselen. Wij zijn nu in een bevoorrechte positie, misschien komt er nog eens een tijd, dat de rollen zijn omgekeerd. Nogmaals, wij verheugen ons zeer, dat de Belgische afgevaardigden in ons midden zijn en wij hopen dat, als zij naar België teruggaan, zij onze hartelijke groeten zullen overbrengen aan hun partijgenoten. Mogen de betrekkingen met de Belgische zusterpartijen in de toekomst nog meer versterkt worden.

De heer Fr.Grootjans, volksvertegenwoordiger voor Antwerpen, zal met het oog op de overladen agenda voor deze avond uitermate kort zijn. Voor mij is de buitengewoon aangename opdracht weggelegd - aldus spreker - om namens het Liberaal Vlaams Verbond enkele woorden te mogen spreken. In de eerste plaats onze hartelijke dank voor de vriendelijke uitnodiging om deze dagen bij U

door te brengen. Ik moet U zeggen, geachte Nederlandse vrienden, dat wij in het Liberaal Vlaams Verbond er steeds naar streven in een geest van saamhorigheid en samenwerking contact op te nemen en vergaderingen van deze aard zijn uitermate geschikt dit te verwerkelijken. Ik doe niet aan vleierij, maar het moet mij van het hart, dat wij deze avond als het ware een geestelijk bad hebben ondergaan bij het aanhoren van de toespraak van U, mijnheer de voorzitter. Wij zijn geïmpressionneerd geworden door de gedachte, die gij hebt willen verdedigen en, ik zeg het U openhartig, zij beantwoordt geheel aan de principes en gedachten, die wij in België voorstaan. Mijnheer de Voorzitter, gij hebt, even een uitstapje gemaakt naar het buitenland en gesproken over de buitenlandse vraagstukken. Wij menen, dat juist de landen bij de zee een zeer belangrijke taak zullen hebben te vervullen, omdat zij ervoor moeten waken, dat de rechten van de kleine landen gehandhaafd blijven. Wij geloven, dat het juist de liberalen zijn, die hiervoor moeten strijden, omdat zij daar de praktijk en de onderverinding van hebben. Wij zijn gewend bekneld te worden tussen het grote politieke blok. Wij hebben ook in de Regering een zeer lastige taak, wij hebben een crisis doorgemaakt, maar zien met groot vertrouwen de toekomst tegemoet. U hebt gezegd dat, hoe men de zaken ook wendt of keert, het in de nabije toekomst zal gaan tussen het liberalisme en het collectivisme. Zo voelen wij dat ook, en wij hebben groot vertrouwen wat de toekomst betreft. Ook wij zijn van mening, dat het de jongeren zijn, die daarbij zijn betrokken. Maar ook de jongeren tonen een stijgende belangstelling voor de liberale beginselen. Als voorzitter van de Liberale Jeugd van België kan ik U mededelen, dat het ledental van de liberale jongeren thans is verdubbeld. Wij zijn van mening, dat gij voor de komende verkiezingsstrijd flink zijt uitgerust en wij hopen, dat deze voor U een buitengewoon groot succes zal worden, want dat zal voor alle liberalen van West-Europa een bewijs zijn van de groeiende kracht van het liberalisme.

De Voorzitter brengt de heer Grootjans hartelijk dank voor de korte maar krachtige woorden, waarmee hij de gevoelens der Belgische liberalen heeft vertolkt, zij zullen er zeker toe bijdragen ons kracht te geven voor de verkiezingsstrijd, die wij tegemoet gaan.

Hierna wordt overgegaan tot punt 4 van de agenda: Verslag van de Commissie voor de Notulen van de Buitengewone Algemene Vergadering van 14 Januari 1956 te Amsterdam.

De heer A.M. Pino ('s-Gravenhage) verklaart namens de Notulencommissie, dat de notulen van de Buitengewone Algemene Vergadering van 14 Januari 1956 zijn nagezien en in orde bevonden, zodat hij in overweging geeft deze goed te keuren.

De Voorzitter dankt de Notulencommissie voor de verrichte werkzaamheden en de samenstelster voor de getrouwe weergave, en stelt voor deze notulen goed te keuren, waarmee de vergadering instemt.

Aan de orde is dan punt 5 van de agenda: Benoeming van de Notulencommissie voor de vergadering van 13 en 14 April 1956.

De Voorzitter stelt voor in de Notulencommissie te benoemen

Mevrouw Mr H. de Lange-van Raalte	- 's-Gravenhage, en de heren
A.J. Tom	- Zwolle
T.van den Berg Azn.	- Boskoop

met welk voorstel de vergadering zich kan verenigen.

Punt 6 van de agenda wordt dan aan de orde gesteld: Jaarverslag van de Secretaris.

Dit jaarverslag werd aan alle afdelingen toegezonden, zodat van voorlezing kan worden afgezien (Bijlage II).

De heer D.W. Dettmeijer ('s-Gravenhage), Algemeen Secretaris der Partij, voegt aan dit jaarverslag nog het volgende toe:

In het afgelopen jaar - zo zegt hij - heeft het Hoofdbestuur mij de functie van algemeen secretaris toevertrouwd, welke functie ik na enig beraad op mij heb genomen. Ik had deze taak onmogelijk kunnen uitvoeren zonder de steun van mejuffrouw van Everdingen en van de heer van Vlaardingen. Dat het algemeen secretariaat goed heeft gefunctioneerd is vooral te danken aan Mejuffrouw van Everdingen, de heer van Vlaardingen en de overige medewerkers op het secretariaat. Voor de gehele opbouw en ontwikkeling van de organisatie van een politieke partij is een goed functionerend partijsecretariaat van groot belang, doch dit kan niet alles, zodat ook op de afzonderlijke afdelingen een uitermate belangrijke taak rust. Ik doe hierbij een dringend beroep op de afdelingen der Partij om meer dan één maal per drie maanden bijeen te komen en voorts de plaatselijke partij-apparaten zo goed te doen functioneren, dat men in het centrale punt Den Haag alleen de verschillende zaken in grote lijnen heeft te regelen. Het mag niet voorkomen, dat brieven aan afdelingsbesturen onbeantwoord blijven, het mag geen maanden duren voor men tot een bestuursvergadering komt en het mag ook niet zo zijn, dat men in bepaalde streken onvoldoende besef heeft, dat het bestuur van een politieke partij met de moderne werkmethoden mee moet gaan. Wanneer men de gehele partij-organisatie aan de moderne tijd wil aanpassen en hiermede is men op het centrale punt in Den Haag thans bezig, dan mag van de afdelingsbesturen verwacht worden, dat zij geheel en al daaraan medewerken. Er is nu een zekere vermoeidheid te constateren, doch de V.V.D.-dag heeft bewezen, dat het ook anders kan, waarbij dan niet alleen een beroep dient te worden gedaan op de jongeren, doch ook op de gepensioneerden, die over voldoende tijd beschikken om zich hiervoor in te zetten.

De Voorzitter antwoordt dat, hoewel de heer Dettmeijer reeds een woord van dank heeft gebracht aan Mejuffrouw van Everdingen en de overige medewerkers op het secretariaat, hij er prijs op stelt zich uit naam van allen hierbij aan te sluiten. Hij wil ook gaarne een woord van dank richten tot de heer Dettmeijer, die wel erg bescheiden doet, maar ontzaglijk veel werk heeft verricht, waarvoor de Partij hem wel zeer erkentelijk is. (applaus)

Overgegaan wordt tot punt 7 van de agenda:
Rekening en Verantwoording en Jaarverslag van de Penningmeester.

De penningmeester, de heer S.J. van den Bergh, leest dit verslag voor (zie Bijlage III).

De Voorzitter dankt de penningmeester voor zijn uiteenzetting en wekt de afdelingen op deze uiteenzetting ter harte te nemen.

Punt 8 van de agenda is aan de orde: Verslag van de Commissie van voorlichting over de Rekening en Verantwoording van de Penningmeester over het jaar 1955.

De heer D.W. Dettmeijer leest als Algemeen Secretaris dit verslag voor, dat als Bijlage IV bij de notulen is gevoegd.

De vergadering heeft geen opmerkingen, zodat de Voorzitter voorstelt décharge te verlenen aan de Penningmeester en aan het Bestuur van de Stichting Vrijheid en Democratie voor het door hen gevoerde beleid.

Aldus wordt besloten, waarna de Voorzitter een woord van dank richt tot de penningmeester, die in het afgelopen jaar de financiën der Partij zo goed heeft behartigd, tot de Commissie en tot het Bestuur van de Stichting Vrijheid en Democratie.

Aan de orde is dan punt 9 van de agenda:
Benoeming van een Commissie van drie leden ter voorlichting van de Algemene Vergadering bij de behandeling van de Rekening en Verantwoording van de Penningmeester over het jaar 1956.

Voorgesteld wordt in deze Commissie te benoemen als leden de heren:

H.J. Ankersmit	- Deventer
C.M. Hage	- Delft
B.A. Poullie Wilkens	- Veendam

en als plaatsvervangende leden de heren:

Mr D.A. Delprat	- Amsterdam
Mr A.J. Guépin	- Eindhoven
Ir K. van der Pols	- Rotterdam

De vergadering kan zich met dit voorstel verenigen.

Vervolgens wordt overgegaan tot punt 10 van de agenda:
Voorstel van het Hoofdbestuur om artikel 31 van het Huishoudelijk Reglement van de Partij als volgt te wijzigen:

1. De minimum-contributie bedraagt f 10.-. per jaar;
Voor gezinsleden en adspirantleden bedraagt de minimumcontributie f 5.-.
2. Het Bestuur ener afdeling, alsmede het Hoofdbestuur verleent gehele of gedeeltelijke vrijstelling van contributie, indien het lid schriftelijk te kennen geeft, dat het betalen van de volle contributie voor hem te bezwaarlijk is.

De Voorzitter deelt mede, dat op dit voorstel verschillende amendementen zijn binnengekomen en stelt de afgevaardigden der afdelingen thans in de gelegenheid deze amendementen nader toe te lichten. (Bijlage V).

De heer Y.H. Kalt (Soest/Soesterberg) zegt, dat de afdeling Soest/Soesterberg het er helemaal mee eens is, dat een verbetering der partij-inkomsten noodzakelijk is, maar op de manier, zoals het nu is voorgesteld, zal het tegengestelde resultaat worden bereikt. Bij het polsen van de leden der afdeling is gebleken dat zij niet bereid zijn het dubbele bedrag aan contributie te betalen; het meest gunstige is, dat zij wel f 5.-. willen blijven betalen, maar zich dan als lid laten schrappen. Het resultaat is dus verlies aan leden en geen grotere opbrengst. Ook de voorgestelde wijziging van het tweede lid van art. 31 acht de heer Kalt geen succes; een schriftelijke verklaring, dat het betalen der volle contributie bezwaarlijk valt, acht men ongewenst. Spr. zou daarom willen voorstellen t.a.v. de contributie-verhoging een middenweg te kiezen en deze op f 7.50 per jaar vast te stellen, terwijl hij, voor wat betreft het 2e lid van artikel 31, aanmerking bepleit van het amendement van de afdeling Soest/Soesterberg luidende: Het Bestuur ener afdeling, alsmede het Hoofdbestuur, verleent gehele of gedeeltelijke vrijstelling van contributie, indien daarvoor in het belang der Partij termen aanwezig zijn.

De heer A.E.J. Modderman (Leiden) deelt mede, dat het voorstel van het Hoofdbestuur voor de afdeling Leiden zeker niet onverwacht kwam; men had al jaren geleden een dergelijk voorstel verwacht en zou daartegenover beslist niet onsympathiek hebben gestaan, omdat men ervan overtuigd is, dat op grond van de cijfers, door de penningmeester verstrekt, de financiën der partij op een andere basis moeten worden gevormd. Tot zo ver is men het met het voorstel eens. De voorgestelde verhoging bedraagt echter 100 %, wat wel wat kwas wordt gevonden. Men kan zich niet over het gehele land oriënteren, maar als men eens nagaat, welk percentage der leden meer betaalt dan de minimum-contributie, dan blijkt dit aantal vrijwel constant te zijn; in Leiden betaalt slechts 25 % der leden meer dan de minimum-contributie en hiervan 2/3 tussen de 5 en 10 gulden, hetgeen bereikt werd na veel werk van de zijde der afdeling. Het voorstel van het Hoofdbestuur zal geen ander effect hebben, dan dat de winst der beide ledenwervingsacties weer verloren zal gaan; het Hoofdbestuur denkt meer te ontvangen, doch dit zal zeer zeker niet het geval zijn.

De afdeling Leiden heeft naar een andere oplossing gezocht en meent deze gevonden te hebben in het voorstel om de contributie naar keuze f.6.-, f.10.-, f.20.- of hoger per jaar te doen bedragen. Om psychologische redenen lijkt haar een vrije keuze gunstiger dan een bepaalde minimum-contributie; zelfs al wordt de minimum-contributie betaald, dan is deze toch nog een gulden hoger dan de oude en waarschijnlijk zal men daar wel overheen stappen. Deze f.1.- extra zou dan b.v. geheel aan het Hoofdbestuur ten goede kunnen komen. Door de vrije keuze zal voor actieve afdelingen de mogelijkheid bestaan een hoger bedrag aan contributie binnen te halen en zodoende de inkomsten te vergroten. Spr. herhaalt, dat het de bedoeling is enerzijds het Hoofdbestuur te helpen, maar anderzijds de Partij niet minder leden te bezorgen.

De afdeling Oegstgeest meent, dat het door haar ingediende amendement duidelijk genoeg is en geen nadere toelichting behoeft.

De heer G.J.Schöttelndreiër (Voorburg) sluit zich geheel aan bij de door de penningmeester en de afdeling Leiden gesproken woorden en is het er geheel mee eens, dat de vooroorlogse contributie van f.5.- per jaar niet kan worden gehandhaafd zonder schade aan het Partij-apparaat te doen. Spr. meent, dat wanneer men in de Partij van de Arbeid f.12.50 per jaar voor het lidmaatschap weet op te brengen, het een schande is, dat in onze Partij bezwaar wordt gemaakt tegen een verhoging tot f.10.- per jaar. Het is natuurlijk wel moeilijk een verandering door te voeren, deze moet echter zo soepel zijn, dat zij de leden niet afstoot en de afdeling Voorburg heeft gemeend dit te bereiken door de contributie te stellen op 1 promille van het belastbaar inkomen met een minimum van f.5.- per jaar. De heer Schöttelndreiër is er zich van bewust, dat hij met de woorden "belastbaar inkomen" een onaangename noot aanroert, doch hij wil hieraan niet een onderzoek naar de inkomens verbinden, doch slechts een richtlijn aangeven.

De heer J.J.Korff (Laren) wil beginnen zich aan te sluiten bij de woorden van de afgevaardigde van de afdeling Leiden; het voorstel van deze afdeling lijkt hem zeer acceptabel. De kwestie van de contributieverhoging heeft in het bestuur van zijn afdeling een punt van zeer ernstige bespreking uitgemaakt; men is er wel van overtuigd, dat contributieverhoging absoluut noodzakelijk is. Wat de wijziging van het tweede lid van artikel 31 betreft, heeft spr. er wel bezwaren tegen, dat de leden schriftelijk te kennen moeten geven, dat het betalen der contributie hun onmogelijk is. Hij stelt voor het aan de afdelingen over te laten dit met de leden te regelen.

In het bestuur van de afdeling is voorts nog ter sprake gekomen, dat men in het algemeen zo weinig van de Partij bemerkt en zo weinig van hetgeen er in de Partij omgaat op de hoogte is. Er wordt wel gezegd: lees Vrijheid en Democratie, doch er zijn slechts enkele leden in de afdeling, die daarop geabonneerd zijn en als men er op geabonneerd is, leest men nog niet alles wat er in staat. Er zou behoefte bestaan aan b.v. éénmaal per maand een beknopt resumé van wat door de Partij en de Kamerfracties wordt gepresteerd; dit zou dan aan de afdelingen en de leden moeten worden gezonden. Spr. wil hiervan geen voorstel maken, want dan zou de penningmeester kunnen zeggen: wat gaat dat kosten en waar haal ik het geld vandaan, doch hij zou wel willen vragen zijn suggestie in ernstige overweging te nemen, omdat hij meent, dat het van grote betekenis kan zijn, dat de leden in het kort op de hoogte zijn van de activiteit en de vitaliteit van onze vertegenwoordigers in de Staten-Generaal.

De heer J.K.Fredrikze (Arnhem) zegt, dat in de bestuursvergadering van de Centrale Arnhem het voorstel van het Hoofdbestuur in uitvoering is geweest. Alle geluiden, in de amendementen neergelegd, zijn hierbij ter sprake gekomen. In de

de hogere contributie te betalen. Ook acht hij de tijd voor een contributieverhoging niet gunstig gekozen. De mogelijkheid bestaat, dat de huidige hoogconjunctuur omslaat. Het komt spr. beter voor de mensen vrij te laten. Zijn persoonlijke ervaring is, dat 44 op de 100 leden de minimum-contributie betalen, terwijl er ook zijn, die nog minder dan f.5.- betalen. Op grond van deze overwegingen ziet hij in het voorstel van het Hoofdbestuur weinig heil. Hij is er echter wel van overtuigd, dat er meer geld moet komen, zodat hij zou willen voorstellen om de contributie zo te stellen, dat de afdelingen van elke contributie f.3.50 aan het Hoofdbestuur afdragen. Hij meent, dat het Hoofdbestuur hier meer mee gebaat zal zijn. Ook dragen nu niet alle afdelingen de helft van de contributie aan het Hoofdbestuur af. Is hierop geen controle mogelijk? Wat de hogere contributie bij andere partijen, .b.v. de Partij van de Arbeid, betreft, merkt de heer De Ridder op, dat deze partij meer invloed op haar leden heeft dan bij de V.V.D. het geval is; wij hebben alleen morele invloed. Bovendien wordt bij de P.v.d.A. de contributie in termijnen geïnd. Spr. hoopt, dat het Hoofdbestuur het voorstel van de afdeling Renkum in overweging zal nemen.

Mevrouw E. van Duyl-Kimmel (Amsterdam) deelt mede, dat zij reeds enkele maanden geleden bij het Hoofdbestuur een voorstel heeft ingediend om adoptiegeld te storten voor hen, die de contributie niet kunnen betalen. Zelf heeft zij dit reeds gestort en zij wekt ook de aanwezigen op haar voorbeeld te volgen.

Jhr. W. H. D. Quarles van Ufford (Breukelen) laat de waarschuwing horen: "Denk aan onze krant!"

De heer B. Vinkenborg (Doetinchem) bepleit evenals de afdeling Laren/Blaricum het maandelijks toezenden van een kort resumé, in populaire vorm, van wat er in de Partij omgaat. Wat de contributieverhoging aangaat steunt spr. het voorstel van de afdelingen Arnhem en Groningen om aan het Hoofdbestuur f.1.50 meer af te dragen, waardoor de inkomsten van het Hoofdbestuur belangrijk zullen stijgen.

De penningmeester, de heer S. J. van den Bergh (Wassenaar), dankt de verschillende sprekers, die het voorstel tot contributieverhoging hebben gesteund. Dat niet eerder tot deze verhoging werd overgegaan houdt verband met de gehouden ledenwervingsacties, waarvan men veel succes verwachtte. Indien deze acties inderdaad het beoogde resultaat hadden opgeleverd, zou een contributieverhoging niet nodig zijn geweest.

In verschillende voorstellen wordt aangedrongen op een contributieverhoging, waarbij dan de meerdere opbrengst geheel ten gunste van het Hoofdbestuur dient te komen. Spr. acht dit niet fair. Ook voor de afdelingen en centrales zijn de kosten gestegen en daarom zou het niet juist zijn de meer-ontvangen gelden alleen aan het Hoofdbestuur ten goede te doen komen. Wat betreft het tweede lid van artikel 31 heeft spr. wel waardering voor de voorstellen van de afdelingen Oegstgeest en Soest/Soesterberg, inhoudende dat het bestuur ener afdeling, alsmede het Hoofdbestuur, gehele of gedeeltelijke vrijstelling kan verlenen, indien hiervoor termen aanwezig zijn. Inderdaad gelooft ook de heer van den Bergh, dat de bepaling, dat men per brief zijn onvermogen tot contributiebetaling te kennen moet geven, wel bezwaren zou kunnen opleveren zodat, indien aan de afdelingen de vrijheid wordt gegeven in bepaalde gevallen verlaging van contributie te verlenen, dit zeker van belang kan zijn voor het behoud der leden. Spr. gelooft niet, dat het juist is van het voorstel tot verhoging tot f.10.- per jaar af te wijken, terwijl hij ook niet inziet, dat er een apart voorstel moet komen voor die leden, die reeds meer dan f.5.- betalen. Er zijn ook thans reeds verschillende afdelingen, die meer afdragen wanneer de leden meer betalen.

De penningmeester stelt voor het voorstel van het Hoofdbestuur voor wat betreft lid 1 van artikel 31 ongewijzigd te aanvaarden en voor wat betreft lid 2 het amendement van de afdeling Soest/Soesterberg over te nemen.

De meerderheid van de vergadering kan zich met het voorstel van de penningmeester verenigen, zodat aldus wordt besloten.

Overgegaan wordt tot punt 11 van de Agenda:
Bespreking van het beleid van het Hoofdbestuur.

Aangezien niemand het woord vraagt, neemt de Voorzitter aan, dat een ieder zich met het gevoerde beleid heeft kunnen verenigen en dankt hij namens het Hoofdbestuur voor het geschonken vertrouwen.

Aan de orde is punt 12 van de Agenda: Bespreking van het beleid van de redactie van "Vrijheid en Democratie".

De heer Ir.H.van Raalte (Hilversum) vangt aan met te zeggen dat, zoals uit de Beschrijvingsbrief blijkt, de afdeling Hilversum gevraagd heeft dit punt op de agenda te plaatsen en dit in de toekomst steeds te willen doen. De afdeling is van mening, dat "Vrijheid en Democratie", zoals ook in de kop van het blad staat vermeld, het orgaan der Partij is en dat men éénmaal per jaar de gelegenheid moet hebben te zeggen wat men van dit orgaan vindt. De afdeling heeft dit niet alleen gevraagd uit principiële overweging, doch wil ook een tweetal praktische punten naar voren brengen.

Ten eerste zou men het op prijs stellen, indien van de activiteit van het Hoofdbestuur en ook van de Hoofdbestuurvergaderingen meer in het orgaan zou worden vermeld. Men bedoelt daarmee geen volledige verslagen van hetgeen in die vergaderingen werd behandeld.

In de tweede plaats acht men het niet juist, dat men in het Partij-orgaan regelmatig wordt vergast op politiek nieuws uit de hoofdstad. In de laatste tijd is wel geconstateerd, dat op dit gebied drastische beperkingen worden toegepast, doch de heer van Raalte hoopt, dat in de toekomst meer aandacht zal worden besteed aan werkelijk politiek nieuws, b.v. inzake de Provinciale Staten, kandidaatstellingen, enz., hetgeen naar zijn mening de Partij zeker ten goede zal komen.

De heer H.G.D.Coppens (Reeuwijk) merkt op, dat wij van alle kanten zowel door een rose als door een zwarte bril worden gadeslagen; wij hebben niet de kans de mensen, die nog sluimerend zijn, of door ons blad of door circulaires te bewerken. Spr. stelt de vraag of dit orgaan, dat voortreffelijk en op hoog niveau wordt geredigeerd, niet in staat zou zijn de massa te bereiken. Het is niet alleen de kwaliteit, die beslissend werkt, maar ook de kwantiteit. Spr. stelt voor te komen tot een orgaan "Vrijheid en Democratie", dat er op gericht is vooral diegenen te bereiken, die weifelend ten opzichte van de politiek staan en er nog te weinig van af weten; daartoe zal echter meer populaire publiciteit moeten worden geboden.

De heer D.W.Dettmeijer ('s-Gravenhage), als algemeen secretaris de heer van Raalte naar aanleiding van het eerste door hem naar voren gebrachte punt antwoordend, moet zeer beslist de opmerking van de hand wijzen, dat te weinig melding wordt gemaakt van de gehouden Hoofdbestuurvergaderingen. Alle gehouden bijeenkomsten van alle organen der Partij worden regelmatig in het Partijblad vermeld.

De heer A.W.Abspoel, voorzitter der redactie-commissie van "Vrijheid en Democratie", zet naar aanleiding van het tweede bezwaar van de heer van Raalte uiteen, hoe men tot de Amsterdamse pagina in het weekblad is gekomen. Men heeft nu eenmaal te maken - aldus de heer Abspoel - met twee organen, n.l. de Vrije Amsterdammer en het landelijk orgaan. Als hij zich goed herinnert bestond de Vrije Amsterdammer reeds in de tijd van de Partij van de Vrijheid en was het het verplichte

orgaan voor alle leden, en voor wat Amsterdam betreft inbegrepen in de jaarlijkse contributie. Toen na de oorlog de V.V.D. werd opgericht, ontstond het Partij-orgaan "Vrijheid en Democratie" en werd met het Hoofdbestuur overleg gepleegd tot het leggen van een zekere band tussen Amsterdam en "Vrijheid en Democratie", waarbij door Amsterdam bepaalde voorwaarden werden gesteld - o.a. voor de Amsterdamse editie de naam "Vrije Amsterdammer" - terwijl tevens geëist werd, dat in deze editie een Amsterdamse pagina zou worden opgenomen, waarin het werk van de gemeenteraad zou worden besproken. Voor de opmaak brengt dit technisch vrij grote moeilijkheden mee. Er is een wisselpagina, waarop in "Vrijheid en Democratie" die dingen worden geplaatst, die niet in de "Vrije Amsterdammer" komen, maar deze wisselpagina kan niet benut worden voor een toelichting op het werk der Kamerfracties of voor opnemings van interessante discussie-artikelen, omdat deze ook voor Amsterdam van belang zijn. De moeilijkheid is dus voor deze pagina artikelen te vinden, die zodanig zijn, dat men ze voor Amsterdam kan missen. Om deze moeilijkheid te omzeilen is men er dus langzamerhand toe gekomen de Amsterdamse pagina ook in "Vrijheid en Democratie" op te nemen. Echter is al sedert 11 Februari van dit jaar geen Amsterdamse pagina meer in het blad verschenen; de bedoeling is op deze voet voort te gaan, met onderbreking van een enkele keer, dat men deze pagina nog zal zien opgenomen.

Voor wat het eerste punt der opmerkingen van de heer van Raalte betreft verwijst spr. naar het antwoord van de heer Dettmeijer.

Hetgeen de heer Coppens heeft gezegd over de redactie van het blad acht de heer Abspoel wel zeer vleidend; er zal getracht worden het blad zo populair mogelijk te maken om juist met het oog op de verkiezingen een zo groot mogelijk publiek te bereiken.

Naar aanleiding van het verzoek van de heer Korff tot het zenden van een Mededelingenblad aan de afdelingen met een beknopt overzicht van het werk der Kamerfracties, meent spr. er op te moeten wijzen, dat in "Vrijheid en Democratie" regelmatig melding wordt gemaakt van de activiteit der Kamerfracties, terwijl van dit overzicht van hun werkzaamheden op het Algemeen Secretariaat losse overdrukken verkrijgbaar zijn.

De Voorzitter dankt de heren Abspoel en Dettmeijer voor hun uiteenzettingen en uit zijn waardering voor de redactie van het weekblad. Hij vestigt er voorts de aandacht op, dat door de heer Abspoel onlangs een voortreffelijk werkje is geschreven, dat een goede indruk geeft van het parlement zoals het is en was. Hij zou dit werkje willen aanbevelen in de aandacht van een ieder, die belangstelling heeft voor het parlementaire werk en alles wat daarmee verband houdt.

Bij punt 13 der Agenda: Rondvraag, blijkt, dat de afdelingen Harderwijk en Maassluis, die schriftelijk te kennen hadden gegeven het woord te willen voeren niet meer vertegenwoordigd zijn, zodat er dus geen gelegenheid tot een uiteenzetting is.

De Voorzitter sluit dan de huishoudelijke vergadering tot de volgende morgen 10 uur en de aanwezigen begeven zich tot een gezellig samenzijn naar Hotel Carlton.

Zaterdagmorgen, 14 April, om 10 uur heropent de Voorzitter de vergadering en stelt aan de orde punt 14 van de Agenda: Benoeming van een penningmeester wegens periodieke aftreding van de heer S.J. van den Bergh te Wassenaar. Als enig candidaat is gesteld de heer S.J. van den Bergh door de afdelingen Alblasserdam en Wieringermeer. Daar tegencandidaten ontbreken stelt de Voorzitter voor de heer Van den Bergh in deze functie wederom te benoemen, waarmede de vergadering instemt.

De heer Van den Bergh verklaart zich bereid deze functie wederom op zich te nemen, waarna de Voorzitter in de eerste plaats de Partij en in de tweede plaats de heer Van den Bergh geluk wenst met deze herbenoeming.

Punt 15 van de Agenda luidt: Benoeming van een lid van het Dagelijks Bestuur wegens periodieke aftreding van Mevrouw Mr.E.A.J.Scheltema-Conradi. Als enig candidate is gesteld Mevrouw Mr.E.A.J.Scheltema-Conradi door de afdelingen Alblasserdam, Haarlem en Wieringermeer. Mevrouw Scheltema, die niet aanwezig is, wordt bij acclamatie als lid van het Dagelijks Bestuur herbenoemd.

Aan de orde is punt 16 van de Agenda: Benoeming van vijf leden van het Hoofdbestuur.

De Voorzitter geeft het woord aan de verschillende sprekers teneinde de gestelde kandidaten aan te bevelen.

Hij merkt op, dat volgens het Huishoudelijk Reglement de kandidaten of hun echtgenoten bij dit gedeelte van de vergadering niet aanwezig mogen zijn, zodat hij deze verzoekt de zaal te verlaten.

Mevrouw H.A.A.L. de Vries-van der Hardt Aberson (Hengelo) zou zeer gaarne de candidaatstelling van de heer A.Nawijn te Olst warm aanbevelen. Zij meent, dat de heer Nawijn, voorzitter van de Centrale Zwolle en als burgemeester van Olst zeer gezien, een alleszins geschikt lid van het Hoofdbestuur zou zijn.

De heer S.Breebaart (Wieringermeer) wil eveneens gaarne de heer Nawijn in de aandacht van de vergadering aanbevelen.

De heer Mr.J.J.Kamp (Rotterdam) maakt het Hoofdbestuur erop opmerkzaam, dat na het overlijden van de heer Schorer de Rotterdamse plaats in het Hoofdbestuur nimmer is vervuld. Spr. vraagt, of bij een volgende benoeming hiermede rekening kan worden gehouden, zodat dan uit Rotterdamse kringen een candidaat kan worden gesteld.

De Voorzitter antwoordt de heer Kamp dat bij de oprichting van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie het Hoofdbestuur uit een zeer groot aantal leden bestond. In 1949 heeft de Algemene Vergadering daarom besloten, dat bij overlijden de hierdoor ontstane vacatures niet weer zullen worden vervuld, totdat het aantal Hoofdbestuursleden zal zijn teruggebracht tot veertien. De Voorzitter kan de heer Kamp wel toezeggen, dat bij een volgende benoeming met zijn verzoek rekening zal worden gehouden.

De heer M.D.Scheer (Heemstede) zegt met veel belangstelling de aanbevelingen voor de heer Nawijn te hebben aangehoord. De heer Nawijn wordt nu naar voren

geschoven; het gevolg zal zijn, dat de heer Krooshof wordt uitgerangeerd. Spr. wil nader toelichten, dat de heer Krooshof, een middenstander, niet altijd gelegenheid heeft de hoofdbestuursvergaderingen, die vaak op Zaterdag worden gehouden, bij te wonen.

De heer J.J.Korff (Laren) meent, dat het stemmen over vijf nieuwe Hoofdbestuursleden wel eens verwarring zou kunnen geven; er zijn namelijk zes kandidaten voor vijf plaatsen. Spr. zou het in hoge mate betreuren, indien bij de stemming de heer Caljé zou uitvallen. De heer Caljé is, evenals de heer Krooshof, die spr. niet persoonlijk kent, middenstander en lid van de Landelijke Middenstandscommissie der Partij. Op grond hiervan meent spr., dat aan de heer Caljé als lid van het Hoofdbestuur de voorkeur moet worden gegeven boven de heer Krooshof. De heer Korff doet een beroep op de vergadering om daarmede bij de stemming rekening te houden.

De Voorzitter antwoordt de heer Scheer, dat de leden van het Hoofdbestuur, indien zij bezwaar hebben tegen het op Zaterdag vergaderen, dit kenbaar kunnen maken. Een dergelijk bezwaar werd echter van de heer Krooshof nimmer vernomen.

Vervolgens maakt de Voorzitter de samenstelling van het stembureau bekend, t.w. de heren:

H.J.Mispelblom Beyer	- 's-Gravenhage
Dr.A.Spruit	- Amsterdam
Ds. J.H.Ritzema Bos	- Doetinchem

die onder leiding van de heer D.W.Dettmeijer de stemmen zullen tellen.

De vergadering gaat dan tot schriftelijke stemming over.

Overgegaan wordt tot punt 17 van de Agenda: Vaststelling van het Verkiezingsmanifest (zie bijlage VI).

Op het ontwerp-Verkiezingsmanifest, dat aan alle afdelingen en Centrales werd toegezonden, zijn verschillende amendementen binnengekomen (zie bijlage VII). De Voorzitter wil nu eerst gelegenheid geven tot het houden van algemene beschouwingen aan de hand van deze amendementen, waarbij hij echter een beroep doet op de sprekers om zich bij het bepleiten van wijzigingsvoorstellen tot de politieke hoofdzaken te bepalen en niet te veel in details te treden. Het is de bedoeling - zo zegt hij - dit manifest zo kort mogelijk te houden, zodat alleen de hoofdpunten hierin tot uitdrukking zullen komen, terwijl het bovendien in deze vergadering niet mogelijk is een verantwoorde redactie van nieuwe punten vast te stellen.

De heer M.D.Scheer (Heemstede) meent, dat het Verkiezingsmanifest, zoals het hier ligt, wel op ruime schaal voor bestrijding aanleiding geeft. Het zal zowel door leden als niet-leden worden gelezen en dient dus geen tegenstrijdigheden te bevatten, die in het nadeel der Partij kunnen worden uitgelegd. Spr. haalt de laatste zin van de 4e alinea op pag.1 aan, waar wordt gezegd: "Welbewust hielden socialist en katholieken de V.V.D. buiten de kabinetsformatie van 1952 en de anti-revolutionairen en de christelijk-historischen legden zich daar met gelatenheid bij neder". Dit is - aldus de heer Scheer - een uitermate gevaarlijke passage, z.i. niet geheel juist, en een zeer zwak punt in het manifest, omdat dit door andere partijen kan worden aangegrepen om ons te bestrijden. Voorts heeft de heer Scheer bedenkingen tegen de laatste regels op pagina 3, luidende: "Niemand weet, wanneer dit zal gebeuren, doch de ervaring heeft geleerd, dat het steeds weer gebeurt en een wijze regering bereidt zich daarop voor. De Nederlandse regering breekt zich er echter het hoofd niet over, enz."

Hij acht dit wel zeer kras gezegd en meent, dat ook deze passage voor andere partijen stof tot gemotiveerde critiek kan opleveren.

De heer Mr.Th.Bakker ('s-Gravenhage) vreest, dat het Verkiezingsmanifest te lang is en om die reden niet door de kiezers zal worden gelezen. Er is een uitvoerige inleiding en dan volgen de punten van het urgentieprogram. Spr. is van mening, dat het urgentieprogram als Verkiezingsmanifest reeds voldoende zou zijn. Voorts zijn er nog twee punten, die de Centrale Den Haag bijzonder ter harte gaan. Het eerste punt betreft de positie van de Nederlanders in Indonesië. De heer Bakker vraagt, of niet een apart punt kan worden gewijd aan de veiligheid van en de zorg voor de Nederlanders in Indonesië. Het tweede punt is meer van technische aard en betreft het aan punt 16 toevoegen van een zinsnede, waarin de wenselijkheid van vermindering van belastingdruk op de inkomsten der gehuwde vrouw tot uitdrukking komt. De heer Bakker acht samenvoeging van het inkomen van een gehuwde vrouw met dat van haar echtgenoot voor de belastingaanslag niet juist en meent, dat hierover in het urgentieprogram iets dient te worden gezegd.

De heer Dr.J.N.v.d.Houten (Wassenaar) stelt voor in het urgentieprogram na punt 5 een nieuw punt in te laten betreffende de lichamelijke opvoeding en de sport en licht de belangrijkheid van dit voorstel nader toe. In de loop der jaren - zo zegt hij - is de arbeidstijd steeds korter geworden en het is zeker niet uitgesloten, dat de vrije Zaterdag in de niet al te verre toekomst een feit zal zijn. Het is daarom een sociaal hygienisch probleem van de eerste orde hoe de millioenen hoofd- en handarbeiders hun steeds ruimer wordende vrije tijd besteden. Een miljoen dezer werkers is georganiseerd in de vrije sportorganisaties. Bovendien zijn er minstens nog eens een miljoen potentiële sportbeoefenaars, die zich dus eerlang bij een dezer organisaties zullen kunnen melden. Al deze honderdduizenden lieden moeten elke dag en in het bijzonder in de week-ends op geordende wijze hun weg vinden naar aantrekkelijke en doeltreffende sportbeoefening. Daarnaast bestaat het gehele complex van vraagstukken, die verband houden met de systematische lichamelijke opvoeding van het kind op school en later de mens in de maatschappij. Wanneer men het belang van deze materie projecteert naast bijvoorbeeld de kunstparagraaf of de paragraaf betreffende radio en televisie, dan geloof ik dat ook hier bij de lichamelijke opvoeding en de sport sprake is van een hoofdpunt, waaraan het Verkiezingsmanifest van onze Partij niet voorbij mag gaan. Het feit dat door de Vereniging van Staten- en Raadsleden aan deze materie een speciaal congres werd gewijd bewijst, dat onze Partij zich van het belang van deze problematiek bewust is en ik geloof daarom met deze enkele opmerking te kunnen volstaan, ter rechtvaardiging van ons voorstel om aan de lichamelijke opvoeding en de sport een speciale paragraaf te wijden. De uiteindelijke redactie wordt hierbij gaarne aan het Hoofdbestuur overgelaten.

In het Gemeenteprogram van onze Partij van 1953 zegt paragraaf 59: "Aan de lichamelijke opvoeding dient in het onderwijs een behoorlijke plaats te worden ingeruimd."

In de toelichting wordt geschreven: "De lichamelijke oefening is het noodzakelijk complement van de geestelijke ontwikkeling. Als belangrijk nevenbelang zij hier gewezen op de waarde van lichamelijke oefening en sport en spel voor het doen ontstaan van team-spirit en gemeenschapsgevoel; in een gedeelte, en maar al te vaak: verdeelde, samenleving als de Nederlandse, is dit van niet te schatten betekenis."

Zo was het in 1953 en zo is het nu in 1956 nog en misschien wel in versterkte mate: steeds meer vertoont zich een intellectualistische tendenz in ons onderwijs, zeker in verhouding tot het buitenland. De harmonie in de lichamelijke en geestelijke opvoeding wordt onmiskenbaar geweld aangedaan. Het is een bekend feit tot welk een abominabele lichamelijke toestand van de leerlingen dit alles leidt. Vooral op het platteland is - de gunstige uitzonderingen daargelaten - van een deskundige en systematisch geleide lichamelijke opvoeding veelal geen sprake. Het staat vast, dat de lichamelijke opvoeding van de Nederlandse jeugd op onverantwoorde wijze wordt verwaarloosd. Vandaar het eerste punt in de door ons voorgestelde paragraaf: uitbreiding van de lichamelijke opvoeding in alle sectoren van het onderwijs. Wanneer in het onderwijs een behoorlijke plaats wordt ingeruimd voor de lichamelijke opvoeding, dan ligt hierin een goede basis voor een gezonde nationale sportbeoefening en wanneer ik hier spreek over sport, dan gaat het niet over een beetje voetjebal, maar dan gaat het over de juiste besteding van de vrije tijd in eigen verantwoordelijkheid en op eigen initiatief, waarbij de persoonlijke ontplooiing van de mens in lichamelijke, geestelijke en sociale zin op de voorgrond behoort te staan. Een dergelijke ontplooiing is voor een levenskrachtige jeugd mogelijk, niet in de wereld van de staatssport, maar wel in de vrije zelf gekozen sportorganisaties, die hun leden alle gelegenheid bieden tot een vrijwillig gekozen bedrijvigheid in hun vrije tijd, maar die hun leden ook reeds op jeugdige leeftijd belasten met een eigen verantwoordelijkheid als keeper, captain, scheidsrechter, penningmeester of wat niet al. Zo stimuleren deze organisaties de vorming van de jeugd naar hoofd en hart tot persoonlijkheid bezittende burgers van de maatschappij.

In onze huidige maatschappelijke structuur zijn de sportverenigingen nagenoeg de enige organisaties met een waarlijk appèl aan de jeugd, waarin een vorming in vrijheid en democratie nog mogelijk is. Daarom zeggen wij in punt 2 van deze paragraaf, dat aan deze vrije sportorganisaties zo groot mogelijke ontwikkelingskansen moeten worden geboden.

Uit de punten 1 en 2 vloeien onvermijdelijk de punten 3 en 4 van deze paragraaf voort. Hierin wordt bepleit de bevordering van de bouw van zwembaden en sporthallen en de aanleg van sportterreinen en voorts de uitbreiding van de opleiding van leerkrachten en instructeurs ten behoeve van de lichamelijke opvoeding en de sport en wel daarom, omdat aan dit alles een nijpend tekort is. Wanneer U zich met de eerste twee punten van deze paragraaf kunt verenigen, dan zult U ook ongetwijfeld met de punten 3 en 4 accoord gaan.

De afdeling Wassenaar zou deze paragraaf willen besluiten met de verklaring, dat zij de instelling van een officiële voetbalpool wenselijk acht. Honderdduizenden Nederlanders gokken wekelijks in clandestiene of semi-clandestiene voetbalpools en honderdduizenden goede Nederlandse guldens verdwijnen wekelijks over onze grenzen naar de buitenlandse pools. Slechts de instelling van een officiële goed gereguleerde Nederlandse voetbalpool kan hieraan een einde maken. Nu de totalisator op de paardenrennen is toegestaan, om van de staatsloterij niet te spreken, is er geen enkele aanleiding niet tevens de voetbalpool goed te keuren. Natuurlijk moet deze met strikte waarborgen voor een correcte functionering worden omkleed. Ook dient vast te staan dat de baten van de pool, die dank zij de sport worden opgebracht, voor het overgrote deel ook aan

de sport, die deze gelden zo broodnodig heeft, ten goede zullen komen, vandaar mede het opnemen van dit punt in deze paragraaf. Ik behoef over deze zaak echter niet verder uit te wijden, want op het congres van de Vereniging van Staten- en Raadsleden, waar toch immers de deskundigen op dit gebied van onze Partij bijeen waren, heeft men verklaard voorstander van de voetbalpools te zijn. Daarom hebben wij gemeend te mogen vragen ook dit punt in deze paragraaf te moeten opnemen. Ik hoop zeer, dat ik U van het belang van deze materie heb overtuigd en dat U zich daarom zult kunnen verenigen met het toevoegen van deze paragraaf betreffende de lichamelijke opvoeding en de sport. Wij zullen hierdoor dan tevens aantonen, dat wij de geest van onze tijd verstaan en niet een overleefde - zoals sommige van onze politieke tegenstanders willen doen geloven - maar een springlevende Partij zijn, die met beide benen in de werkelijkheid staat en daarom dan ook de sport in zijn programma aan de orde stelt: de sport die niet meer, zoals vroeger, een zaak is van een kleine groep bevoorrechten, maar een volkszaak van de eerste orde.

De heer Dr. H. J. Roethof ('s-Gravenhage) wil allereerst zijn waardering uitspreken voor de opzet en samenstelling van het Verkiezingsmanifest. Spr. acht het een goed en evenwichtig stuk, dat behartigenswaardige opmerkingen over de verschillende facetten van het maatschappelijk leven bevat. Hij meent, dat het samenstellen van een dergelijk manifest een moeilijke taak is, omdat het zowel aan de eisen van korthed als van volledigheid moet voldoen; de heer Roethof oordeelt, dat in het algemeen hieraan wel is voldaan.

Er zijn twee punten, waaraan hij een opmerking wil wijden. Het eerste is de doorbraak. Wat daarover in het manifest is opgenomen acht hij volkomen juist; wij willen de Partij niet in de breedte doen groeien als dit moet gaan ten koste van de diepte. Spr. is het geheel eens met wat de Voorzitter in zijn openingsrede heeft gezegd, dat men de liberale beginselen voorop moet stellen en daarmee niet mag transigeren. Hij meent echter, dat, waar de tijden veranderen en wij met hen, ter verkrijging van een bredere basis van het kiezerscorps de propaganda voor onze Partij zich niet alleen tot de vrijzinnigen moet bepalen. Wij zijn een volkspartij, zodat wij ook moeten trachten personen uit andere kringen aan te trekken, mits zij onze beginselen aanvaarden.

Het tweede punt betreft de inflatie. Ook spr. acht loonronden, die niet haar rechtvaardiging vinden in gestegen productiviteit, uit den boze. In het Verkiezingsmanifest wordt terecht aandacht geschonken aan landbouwers, aan kunstenaars, aan de drukkende lasten op het bedrijfsleven en aan de middenstand - zo zegt de heer Roethof. Geen woord wordt echter gewijd aan de zgn. "middengroepen". De middenstand, daaronder verstaat men de handeldrijvende; de "middengroepen" is een aanzienlijk ruimer begrip en juist daar is de inkomenspositie voor velen uitzonderlijk moeilijk. Hieronder bevinden zich de beoefenaren der vrije beroepen, die na de oorlog sterk het slachtoffer van de voortschrijdende nivellering zijn geworden. De toestand is nu al zo, dat b.v. de opleiding van nieuwe juristen voor de advocatenpraktijk ernstige zorgen baart, omdat hun zo weinig inkomen in uitzicht wordt gesteld. Tot die middengroepen behoort echter ook een grote categorie werknemers. Dit is een zeer grote groep, die echter weer in allerlei categoriën uiteenvalt, maar ik wil slechts twee vertegenwoordigers daarvan noemen. De wijze waarop - zo zegt de heer Roethof - de afgestudeerde jurist en de afgestudeerde econoom tegenwoordig zowel in het

ambtelijke als in het particuliere leven worden ingepast, is van dien aard, dat zij, die toch velerlei verplichtingen hebben te vervullen, die niet van toepassing zijn op de arbeiders in engere zin, het uitermate moeilijk hebben de eindjes aan elkaar te knopen. In menig geval zou men hier van "nette armoede" kunnen spreken. En in menig geval is een loonronde, waarvan in dit manifest sprake is, wel bijzonder van pas gekomen. Spr. wil in dit verband wijzen op de verkiezingsleuze der Partij: "Hoger inkomen voor harde werkers". Welnu, juist in deze categorie moet vaak zeer hard worden gewerkt en ook zeer veel worden overgewerkt. Van een achturige arbeidsdag komt hier in de praktijk weinig terecht. In dit verband had spr. het juist en in overeenstemming met die leuze gevonden, indien bij die passage over de loonronden, die de positie van de werknemer niet verbeteren, een nadere conclusie was opgenomen, dat dit geen betrekking heeft op de middengroepen, die door de na-oorlogse nivellering in vele gevallen zo bijzonder zwaar getroffen zijn en in wier nood zo spoedig mogelijk dient te worden voorzien. Velen onder hen brengen helaas nog hun stem uit op de P.v.d.A. Wanneer wij ook die stemmen willen winnen, is dit een reden te meer om aan de kwestie van de nivellering aandacht te wijden en de gevaren van de nivellering, die het gevolg is van een na-oorlogse, onder katholieke en socialistische leiding gevolgde politiek, aan de kaak te stellen.

De heer Dr.A.P.A.Vink (Wageningen) verklaart, dat hij niet namens zijn afdeling zal spreken, doch gaarne een persoonlijk woord tot de vergadering wil richten, waarbij hij meent, dat datgene wat hij wil zeggen niet tot belangrijke wijziging van het verkiezingsmanifest aanleiding zal geven.

De heer Vink betuigt in de eerste plaats zijn instemming met het door de heer Bakker opgemerkte ten aanzien van de positie der Nederlanders in Indonesië. Het komt hem zeer belangrijk voor, dat onze Partij de andere partijen vóór is in waarlijke progressiviteit en toepassing der rechtvaardigheid.

De verhouding tot Indonesië - zo zegt de heer Vink - is in het ontwerp zeer eenzijdig belicht. Ik verwijs U daarvoor naar hetgeen vermeld staat in de paragraaf betreffende het vraagstuk der Zuid-Molukken, beginnende met: "in niets komt die gevangenschap (van AR en CH) zo duidelijk uit als, enz." en naar punt 2 van het urgentieprogram, luidende: "In de verhouding tot Indonesië moet worden vastgehouden aan hetgeen bij de soevereiniteitsoverdracht is overeengekomen omtrent het zelfbeschikkingsrecht der Indonesische bevolkingsgroepen. De aangelegenheid der Zuid-Molukken mag niet worden beschouwd als een afgedane zaak". Dit is alles wat ons verkiezingsmanifest in zijn huidige vorm over de verhouding tot Indonesië zegt. Ik acht dit zeer eenzijdig en tot op zekere hoogte verouderd. Dit betekent niet, dat ik geen waardering zou hebben voor de strijd, die U, Mijnheer de Voorzitter, met de overige leden van onze Kamerfracties, gestreden heeft voor een rechtvaardige behandeling van de slachtoffers van de wel zeer ongelukkige politiek, die achtereenvolgende regeringen gedurende vele jaren jegens Indonesië gevoerd hebben. In Uw strijd voor het recht en de rechtvaardigheid sta ik geheel aan Uw zijde.

Maar er zijn andere kanten aan de politiek ten opzichte van Indonesië, die zeker even belangrijk zijn.

Met de verklaring die onze fractie over de Jungschläger-affaire heeft afgelegd ben ik het eens. Wij moeten oppassen, dat de politiek hier alleen gebruikt wordt om een strikt faire, gerechtelijke behandeling van deze zaak te verkrijgen. Als zodanig hoort dit aspect, dat hopelijk van korte duur zal zijn, in een verkiezingsmanifest wellicht niet thuis.

Blijft dan het grote punt van de normalisatie van onze betrekkingen met Indonesië onder de huidige omstandigheden, d.w.z. van April, of straks van Juni of September. En hierover wordt in ons gehele verkiezingsmanifest ten onrechte niets gezegd. Toch is het ook in dit geval voor onze Partij, en wel alleen voor onze V.V.D., mogelijk om zonder gevangenschap in

welke richting ook de situatie te beoordelen, zoals die na "Genève" en na de verkiezingen en de kabinetsformatie in Indonesië is ontstaan.

Wat ik nu ga zeggen klinkt hard voor die aanhangers van onze Partij, die door hun opvoeding en werkkring in het voormalig Nederlands-Indië tot ontwikkeling zijn gekomen. Ik respecteer hun gevoelens, wetende, dat zij op nobele basis ontstaan zijn en zij ondanks laster van vroeger en nu steeds naar hun beste krachten voor het welzijn van Indonesië en zijn bevolking op de bres gestaan hebben. Een rechtvaardiging van ons beleid van voor de oorlog in Nederlands-Indië is niet nodig. Dat beleid was, afgezien van punten, die wij achteraf in detail anders gedaan zouden hebben, een rechtvaardiging in zichzelf. Slechts het afwijzen van de petitie-Sutardjo staat als een duister punt in dit lichtende geheel. En daar zouden wij oud-Minister Welter wel eens over willen spreken!

Maar de tijden zijn geheel veranderd. De Unie, die in een zich terecht vrij en soeverein voelend Indonesië nooit tot leven kon komen, is verbroken. Vele overeenkomsten van de RTC, die overigens voor een groot deel moeilijk nagekomen werden, zullen officieel aan de kant worden gezet. Door de wijze waarop onze huidige regering dit heeft laten verlopen hebben wij een groot deel van de goodwill, die wij nog steeds in Indonesië hebben, verspeeld. Daarmee verspelen wij niet alleen grote belangen van Nederland, maar tevens geven wij het verkeerde antwoord op de "uitdaging", die de geschiedenis aan het Westen biedt in zijn relaties tot het in volle groei verkerende Oosten.

Wij zullen afstand moeten doen van bepaalde rechten, maar daarnaast moeten trachten Het Recht als groot goed te helpen handhaven. Dit wordt niet bereikt door bij alle financiële en economische overeenkomsten aan de contractuele letter vast te houden. Ook in het privaatrechtelijke verkeer is men niet altijd het meest gebaat door strak op zijn rechten te staan. Veel-er zullen wij de grote Indonesische natie, die ongetwijfeld in wording is, op een verantwoorde en rechtvaardige wijze moeten helpen. Laten wij daarbij van onze kant eens niet een kruideniers-politiek volgen. Ik meen, dat die ons destijds bij de afscheiding van onze Belgische burenen, die wij gelukkig als zeer goede vrienden hebben leren waarderen, ook niet altijd gesierd heeft!

Wij hebben behoefte aan een geheel nieuwe analyse van de situatie. Als concrete punten stel ik U voor:

1. Het bevorderen van een zo spoedig mogelijke uitwisseling van ambassadeurs met de huidige regering van de Indonesische Republiek.
2. Het nemen van een Nederlands initiatief tot herziening van de financiële en economische overeenkomsten, liefst op korte termijn.
Daarbij ware van alle voorkeursrechten onzerzijds afstand te doen, mits Indonesië de bestaande schulden volledig erkent.
N.B. De opmerking, die van Indonesische zijde gemaakt is, dat wij, Nederlanders, door het feit van onze langjarige vestiging en onze grotere plaatselijke kennis nog altijd vele voordelen houden, is m.i. geheel juist.
3. Het aanbieden van technische hulp in de vorm van een bilateraal of ander verdrag, zonder daaraan politieke of economische voorwaarden te verbinden.
4. Zo mogelijk een Nederlands initiatief tot het sluiten van een vriendschapsverdrag, zoals gebruikelijk tussen twee geheel soevereine naties, op basis van de Verklaring van de Rechten van de Mens, en met een hanteerbare arbitrageclausule, die in de eerste plaats voor het Indonesisch gevoel van eigenwaarde aanvaardbaar zal moeten zijn.

Bij de beoordeling van de formulering van bovenstaande punten, Mijnheer de Voorzitter, gelieve U rekening te houden met mijn volslagen ondeskundigheid op het gebied van politiek en diplomatie. Maar mijn ervaring van het Indonesië tijdens en na de soevereiniteitsoverdracht, en mijn recente inlichtingen over de huidige situatie, geven mij de overtuiging, dat wij, hande-

lende in de geest van bovengenoemde punten, wederom iets groots kunnen verrichten. Handelen wij niet, of gaan wij voort op de verkeerde weg die de regeringen van de laatste jaren ingeslagen hebben, dan zijn wij mede verantwoordelijk voor de zeer grote moeilijkheden die tussen Oost en West in de toekomst nog kunnen ontstaan.

Velen, vooral van de ouderen van onze Partij, zullen mij deze woorden willen bestrijden, of mij; zij het niet openlijk, verwensen. Ik meen echter, dat een herschrijven en aanvullen van de desbetreffende punten van ons verkiezingsmanifest een van de grootste daden is, die onze Partij in het huidige bestel kan doen.

Ik stel U voor, daartoe een kleine commissie te benoemen, die in de komende weken een en ander nader kan bekijken.

De heer Ir.H.van Raalte (Hilversum) vertolkt de mening van de afdeling Hilversum, wanneer hij zegt, dat het verkiezingsmanifest een goed manifest is, waarmede de Partij gerust de verkiezingen kan ingaan. Niettemin kan spr. ook voelen voor de gedachte van de heer Bakker om alleen het urgentieprogram als verkiezingsmanifest te gebruiken, waarbij dan echter de meest urgente punten voorop zouden moeten komen.

De heer van Raalte noemt dan enkele van door de afdeling Hilversum ingediende amendementen en licht deze nader toe, t.w.: pag.1, 3e alinea, waarbij zij na het woord "gevormd," de volgende zin voorstelt: "doch een werkelijk tegenwicht tegen de katholieke-socialistische invloed ontbrak, zodat niet meer dan een beperkt ombuigen van het beleid in bepaalde opzichten mogelijk was"; pag. 2, laatste alinea, waar zij voorstelt de 4e, 5e en gedeeltelijk de 6e zin te doen vervallen en te vervangen door: "De socialisten hebben zich vanzelfsprekend hiertegen fel verzet omdat het om hun leden ging. In de Volksvertegenwoordiging is echter het meest principiële verzet tegen dit bisschoppelijk optreden van de zijde van de V.V.D. gevoerd"; pag. 5, 1e alinea, waar voorgesteld wordt het begin van de 3e zin als volgt te veranderen: "In arbeiderskringen vindt men de meest voor de hand liggende vorm, enz."; pag. 5, 3e alinea, waar zij voorstelt de 3e zin te vervangen door: "Zij acht de spreiding van het aandelenbezit over een zo groot mogelijk aantal kleine aandeelhouders gewenst en is een tegenstandster van een socialisatie der bedrijven, die geheel de macht in handen van de overheid brengt"; pag. 6, onderaan, het Urgentieprogram, waar zij een andere volgorde voorstelt, n.l. niet beginnen met het buitenlands beleid. De afdeling Hilversum meent, dat de punten 11, 4, 12 en 9 beslist van meer importantie zijn, zodat deze aan het begin van het program dienen te worden opgenomen. Wat de laatste zin van punt 5 van dit program betreft: De bouw van scholen moet worden geactiveerd, hiermede is de afdeling het geheel eens, alleen meent men, dat dit nog krachtiger zou moeten worden geformuleerd. In de Volksvertegenwoordiging is hierop ook herhaaldelijk geattendeerd en naar spr.'s mening is de bouw van scholen even urgent als die van woningen. De in punt 9 gebezigde zinsnede: "en moeten ongezonde bedrijfsmethoden worden bestreden" acht de heer van Raalte niet geheel juist; hij vraagt deze woorden te schrappen.

Voorts merkt de heer van Raalte op, dat aan de groep "overheidspersoneel" geen paragraaf wordt gewijd, terwijl deze groep ook niet in het urgentieprogram is opgenomen. Er wordt wel aandacht gewijd aan verschillende andere groepen. Spr. meent, dat verbetering van de rechtspositie van het overheidspersoneel zeker ook tot het program van de V.V.D. dient te behoren.

Wat het voorstel van de afdeling Wassenaar betreft

om ook een punt aan de lichamelijke opvoeding en de sport te wijden meent de heer van Raalte, dat het instellen van voetbalpools niet tot de lichamelijke opvoeding behoort.

De heer Mr.Dr.H.Fortuin (Hilversum) wil aan hetgeen door de heer van Raalte namens de afdeling Hilversum reeds is gezegd nog slechts een korte opmerking toevoegen betreffende punt 1 van het urgentieprogram. In punt 1 wordt namelijk gezegd: "Het buitenlands beleid moet blijven gericht op de samenwerking van alle democratische staten". De afdeling Hilversum meent, dat deze formulering tot misverstand aanleiding zou kunnen geven, omdat hier gesproken wordt van "alle democratische staten"; de afdeling meent, dat dit beleid zich meer moet richten op samenwerking van alle staten in Uno-verband. Zij stelt voor deze zin te wijzigen in: "van alle staten in het verband van de Verenigde Naties".

De heer H.J.L.Vonhoff (Amsterdam) noemt de procedure bij de behandeling van het verkiezingsmanifest teleurstellend. Hij betreurt het, dat door publicatie in het weekblad dit manifest reeds ter openbare kennis is gebracht, voordat in de algemene vergadering de definitieve redactie is vastgesteld.

De heer Ds.J.H.Ritzema Bos (Doetinchem) citeert hetgeen in punt 2 van het urgentieprogram is neergelegd: "In de verhouding tot Indonesië moet worden vastgehouden aan hetgeen bij de souvereiniteitsoverdracht is overeengekomen omtrent het zelfbeschikkingsrecht der Indonesische bevolkingsgroepen. De aangelegenheid der Zuid-Molukken mag niet worden beschouwd als een afgedane zaak". De afdeling Doetinchem is van mening - aldus de heer Ritzema Bos - dat deze laatste zin ietwat te negatief is geredigeerd en daardoor niet in overeenstemming is met wat op pagina 2, 2e alinea van het verkiezingsmanifest hierover wordt gezegd. Daar wordt ook gezegd, dat de V.V.D.-fractie in de Tweede Kamer steeds met klem tegen de houding der Regering is opgekomen. Wij weten allen hoe waar dit is en daarom wil ik vanaf deze plaats een hartelijk woord van dank richten tot de heren Oud en Ritmeester en de leden van de Eerste Kamerfractie, die steeds weer opnieuw voor deze zaak op de bres hebben gestaan, zoals onlangs nog bij de schriftelijke vragen aan de Minister van Buitenlandse Zaken betreffende de conferentie te Genève. De afdeling Doetinchem zou gaarne zien, dat de passage betreffende de Zuid-Molukken niet negatief, maar positief geredigeerd zou worden en stelt daarom voor een redactiewijziging, luidende: "De strijd der Zuid-Molukken voor de verwezenlijking van dit recht dient naar vermogen te worden gesteund". Naar vermogen, omdat wij nooit weten, hoever deze steun kan gaan. De heer Ritzema Bos verwijst naar de houding van de Anti-Revolutionaire Partij in deze kwestie, van wie Prof.Gerbrandy de enige is, die in de afgelopen vier jaren zijn woord gestand heeft gedaan. Spr. meent, dat een redactiewijziging in meer positieve zin het urgentieprogram zeker ten goede zal komen en ook rechtvaardig is tegenover een volk, dat reeds zes jaren strijdt voor zijn onafhankelijkheid en dat trouw is geweest aan ons en aan zichzelf en dat zal blijven tot het daarmede ten onder is gegaan.

De heer Ir.H.Th.Bakker (Delft) is eveneens teleurgesteld over de gevolgde procedure, waarbij publicatie van het verkiezingsmanifest heeft plaats gehad voor men het over de uiteindelijke redactie eens is. Overigens heeft de afdeling Delft grote waardering voor de wijze van samenstelling van dit manifest. Het is natuurlijk niet mogelijk rekening te houden met alle wensen van alle leden, doch de afdeling is ervan overtuigd, dat zoveel mogelijk met vele wensen is rekening gehouden. Spr. meent voorts, dat in het manifest nog aan twee punten aandacht moet worden geschonken, zoals ook door de afdeling Delft in een tweetal amendementen werd betoogd. Ten eerste aan de politieke en economische ontwikkeling van Nieuw-Guinea, waarover in het manifest niets wordt gezegd, en ten tweede aan de uitbreiding van het overheidsapparaat,

waarvoor hij verwijst naar pagina 3 van het manifest. Naar de mening van de heer Bakker kan de derde zin van de laatste alinea verkeerd worden uitgelegd en worden opgevat als gericht tegen de ambtenaren. Teneinde dit te vermijden bepleit hij een wijziging van de derde zin van de laatste alinea van pagina 3, luidende als volgt: "Hierdoor neemt het aantal ambtenaren steeds toe en bewegen de overheidsuitgaven zich voortdurend in stijgende lijn".

De heer Mr.Th.F.Raedt (Soest/Soesterberg) stelt voor aan het slot van het urgentieprogram een punt toe te voegen, luidende: "Bevordering van de veiligheid van het verkeer". Spr. acht dit een uiterst belangrijke materie en meent dat dit punt beslist niet in het program mag ontbreken.

De heer Mr.J.Drijber (Leiden) sluit zich aan bij de vele sprekers, die hun waardering voor de opzet en samenstelling van dit manifest hebben geuit. Hij heeft echter wel enkele punten van critiek, o.a. vindt hij het manifest ook aan de lange kant, speciaal wat de passage over de kabinetsformatie betreft. Ook wat de volgorde der punten van het urgentieprogram betreft sluit hij zich aan bij de hierover reeds gemaakte opmerkingen; inderdaad is het buitenlands beleid wel van veel belang, doch het behoort niet tot de kernpunten van het program der Partij. Voorts meent de heer Drijber, dat in het manifest tot uitdrukking moet komen, dat de Nederlandse Antillen, Suriname en Nieuw-Guinea met Nederland één Koninkrijk vormen. Gaarne gaat de afdeling Leiden accoord met het voorstel van de afdeling Wassenaar om in het urgentieprogram een punt aan de sport en lichamelijke opvoeding te wijden, terwijl zij de mening van de heer Roethof ten aanzien van de positie der middengroepen deelt. Aan hetgeen in punt 5 van het urgentieprogram wordt opgemerkt over het tot stand brengen van een nieuwe wet voor het middelbaar- en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs dient naar de mening van de heer Drijber volledigheidshalve ook de Hoger-Onderwijswet te worden toegevoegd.

De heer S.Breebaart (Middenmeer) bepleit namens de afdeling Wieringermeer het opnemen van een punt in het urgentieprogram, waarin gelijkstelling van de beloning der plattelandsbevolking met die van de steden tot uitdrukking komt.

De heer J.Key (Delft) licht nader toe het door de afdeling Delft ingediende amendement, waarin wordt voorgesteld van punt 1 van het urgentieprogram de derde zin, luidende: "Daarbij moet echter worden gewaakt tegen het aanvaarden van politieke constructies, waarvoor een voldoende reële grondslag ontbreekt" te schrappen. Naar de mening van de afdeling Delft bestaat aan deze zin in het program geen behoefte en wordt hierdoor de betekenis van de voorgaande verzwakt. Met het door de afdeling Rotterdam ingediende voorstel betreffende de 4e en 5e zin van dit punt kan de afdeling Delft zich geheel verenigen. Niet uit het oog mag worden verloren - zo zegt de heer Key - dat totstandkoming van een gemeenschappelijke Europese markt van groot belang is voor de welvaart. Geen enkele toepassing hiervan mag verwaarloosd worden. Spr. hoopt, dat ook hier de liberalen vooraan zullen gaan en zich niet zullen laten leiden door hun politieke tegenstanders.

De Voorzitter, de heren Bakker en Vonhoff antwoordend, deelt mede, dat publicatie van het ontwerp-Verkiezingsmanifest om twee redenen heeft plaats gehad. In de eerste plaats dient dit manifest in het openbaar behandeld te worden, want de Partij heeft er geen enkele reden voor dit buiten de openbaarheid te doen. Het zou stellig verkeerd zijn als wij dit buiten de openbaarheid hielden, onze tegenstanders zouden daar munt uit kunnen slaan. In de tweede plaats heeft het Hoofdbestuur het van groot belang geacht, dat vóórdien iedereen gelegenheid zou hebben van dit manifest kennis te

nemen zodat, indien dit manifest op een afdelingsvergadering zou worden behandeld, de leden het voorzich zouden hebben en er hun opmerkingen over zouden kunnen geven. Het mag niet voorkomen, dat de voorzitter van de afdeling er de primeur van heeft en de leden van niets weten. Op grond hiervan wijst het Hoofdbestuur het verwijt van de heren Bakker en Vonhoff dan ook met grote stelligheid van de hand.

De Voorzitter merkt voorts op, dat er verschillende amendementen op dit ontwerp-verkiezingsmanifest zijn binnengekomen, welke alle op zichzelf zeer nuttig zijn en waarmee het Hoofdbestuur zeer zeker zijn voordeel zal doen, evenals met de hierop verstrekte toelichtingen. Spr. meent goed te doen er de aandacht op te vestigen, dat dit manifest niet is bedoeld voor massa-propaganda, het wordt niet bij alle kiezers in de bus gestopt. Het ontleent zijn grote betekenis hieraan, dat erin wordt vastgelegd het standpunt, dat de Partij bij de verkiezingen zal innemen. Het is een grondslag, een basis voor de vertegenwoordigers der Partij, ook als de verkiezingen achter de rug zijn, en daarom is het nodig, dat het manifest begint met een algemene inleiding, van waaruit het wordt opgebouwd. Er zijn verschillende mensen in de Partij, die uitstekend een verkiezingsmanifest zouden kunnen schrijven, maar een dergelijk stuk moet als het ware uit één gedachtengang ontstaan. Er zijn verschillende opmerkingen over het manifest gemaakt, men was het er niet altijd mee eens; er zijn altijd wel punten, die men anders geformuleerd zou willen zien - soms wordt een bepaalde formulering aangegeven - doch over het algemeen heeft spr. de indruk gekregen, dat men het in grote trekken wel met de opzet van het manifest eens was. Men moet goed begrijpen dat, wil dit manifest een eenheid vormen, men de samenstelling moet overlaten aan het Hoofdbestuur. Zou de meerderheid der vergadering dit niet willen, dan gaat het van de baan; er kunnen niet allerlei personen aan de inhoud van het manifest gaan redigeren.

De Voorzitter verzoekt namens het Hoofdbestuur machtiging tot het opmaken van de eindredactie van het manifest, waarbij de gemaakte opmerkingen zoveel mogelijk zullen worden verwerkt.

Het voorstel van de heer Bakker om de gehele inleiding weg te laten, acht spr. niet uitvoerbaar. De grote waarde van de inleiding ten opzichte van de arzonderlijke punten gaat dan verloren, het wordt een verzameling losse punten. Wel kan men de verschillende punten wat aanvullen, of hier en daar wat weglaten, maar men moet er wel voor oppassen, dat het tweede deel van het manifest geen herhaling wordt van het werkprogramma der Partij, want in dat geval zou het beter achterwege kunnen worden gelaten. De bedoeling is uit het werkprogramma enkele punten te lichten, waarvan men meent, dat deze in het licht der verkiezingen met succes naar voren kunnen worden gebracht; de vergadering moet beslissen hoever men hiermede zal gaan. Er kan wat meer worden opgenomen over de sport, over de verhouding van Suriname en de Antillen tot Nederland, doch er moet niet naar gestreefd worden er een tweede editie van het werkprogramma van te maken.

De heer Bakker antwoordend, die toevoeging van een zinsnede betreffende de positie van de Nederlanders in Indonesië heeft bepleit, meent de Voorzitter, dat er geen bezwaar bestaat in het manifest hieraan enkele woorden te wijden. Het door de heer Bakker ingediende amendement, luidende: "Behartiging van de economische belangen van Nederland zowel als van individuele Nederlanders in Indonesië. De naar het vaderland uit Indonesië terugkerende Nederlanders dienen bij hun vestiging hier te lande/worden behandeld naar wat zij zijn: volwaardige landgenoten. Aan de verlening van de nodige hulp en steun aan de in Indonesië verblijvende Nederlanders zal de vereiste aandacht worden geschonken", zal door het Hoofdbestuur rustig overdacht moeten worden.

Wat de suggestie van de heer Bakker betreft om aan punt 16, na de laatste zin, nog iets toe te voegen over vermindering van belasting van het inkomen van de gehuwde, werkende vrouw, meent de voorzitter, dat hier een moeilijk probleem wordt aangeroerd, want wat wordt dan het standpunt ten aanzien van gezinnen waar de man geheel alleen eenzelfde inkomen verdient. Spr. acht dit geen geschikt punt voor een verkiezingsprogram, hoogstens zou de aandacht kunnen worden gevestigd op de wenselijkheid, dat de gehuwde werkende vrouw in de gelegenheid wordt gesteld de kosten van een huishoudelijke hulp in mindering te brengen op het belastbaar inkomen.

De Voorzitter kan de heer van den Houten wel toezeggen, dat er geen bezwaar bestaat aan punt 5 van het urgentieprogram een opmerking over de sport en de lichamelijke opvoeding toe te voegen, alleen niet zo uitvoerig als de afdeling Wassenaar heeft voorgesteld; dat zou in het werkprogram thuis horen, terwijl ook het gemeenteprogram op dit punt zeer uitvoerig is.

Wat de heer Vink heeft gezegd over de ten aanzien van Indonesië te volgen politiek acht de Voorzitter een buitengewoon moeilijk probleem. Het is namelijk zo - aldus spr. - wij hebben nooit anders dan een goede houding tegenover Indonesië gewild, dat is altijd ons streven geweest, doch dit stuit altijd af op de houding van Indonesië zelf. Men heeft tal van manieren gevonden om zich niet aan de afspraken te houden en tegen de rechten van de mens in te gaan; men spreekt wel over de "rechten van de mens", maar Indonesië treedt deze rechten met voeten en zo voelt men wel hoe moeilijk de verhouding tot Indonesië is. De heer Vink pleit nu wel voor het sluiten van een vriendschapsverdrag met Indonesië, maar dan moet toch eerst de tijd komen, dat men een dergelijk verdrag kan sluiten; daarvoor moet er een vriendschappelijke verhouding tussen Indonesië en Nederland bestaan. Nederland wil niets liever dan twee handen tot vriendschap uitsteken, doch als Indonesië deze niet grijpt, dan blijft het een moeilijke toestand. Daarom heeft het ook weinig zin hieraan een punt in het urgentieprogram te wijden.

De heer Fortuin antwoordend, die een redactiewijziging in punt 1 van het urgentieprogram heeft bepleit, voert de Voorzitter aan, dat wij de werkelijkheid onder ogen moeten zien, zoals dit program ook beoogt, en dat juist de grote noodzakelijkheid is, dat de democratische staten samenwerken. Speciaal deze moeten zich aaneensluiten tegenover de grote gevaren, die de wereld bedreigen. Op de achtergrond staat de wens tot samenwerking van alle staten, maar deze samenwerking kan slechts dan zo zijn als wij wensen, wanneer ook de niet-democratische staten democratisch zijn geworden. In werkelijkheid is dit niet bereikbaar, zodat voorlopig slechts de wens kan worden geuit, dat alle democratische staten zich aaneensluiten.

De Voorzitter is, in tegenstelling tot de opvatting van de afdeling Doetinchem, van oordeel dat de laatste zin van punt 2 van het urgentieprogram juist wel zeer positief is geredigeerd. Niettemin bestaat er naar zijn mening geen enkel bezwaar tegen een andere redactie, doch deze komt op hetzelfde neer; blijvende steun aan de Zuid-Molukken ter verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht.

De Voorzitter antwoordt de heer Drijber, dat er geen bezwaar bestaat in het program apart iets op te nemen betreffende de verhouding van de verschillende Rijksdelen tot het Koninkrijk der Nederlanden, onder voorbehoud, dat het program niet te uitgebreid zal worden.

Dit laatste geldt naar de mening van de Voorzitter ook voor het voorstel van de heer Raedt tot opnemng van een punt betreffende de bevordering van de veiligheid van het verkeer. In principe bestaat tegen zulk een punt geen bezwaar; iedereen is ervan overtuigd, dat het verkeer veilig moet zijn, maar op die manier treedt het urgentieprogram te veel in details, zodat hij opnemng van dit punt moet

afwijzen.

De Voorzitter zegt de heer Breebaart toe te zullen overwegen, of het mogelijk is iets over de tegenstelling tussen platteland en stad op te nemen. Hij noemt verder de verschillende aspecten, die in het manifest tot uitdrukking komen. Wat de middenstand betreft, men vraagt zich af, hoe ver hier het ingrijpen van de overheid moet gaan. Als liberaal is men aan de ene kant voorstander van zo groot mogelijke vrijheid en zelfstandigheid, aan de andere kant wordt overheidsbemoeiing in de Tweede Kamer gesteund. Spr. antwoordt de heer van Raalte, dat hij de woorden "en moeten ongezonde bedrijfsmethoden worden bestreden" nodig acht in het belang van de bonafide zaken en van een ordelijke ontwikkeling. Hij zou het zeer betreuren, indien deze woorden geschrapt zouden worden.

Naar aanleiding van de opmerkingen van de heer Key zegt de Voorzitter, dat de Partij volbloed voorstander is van de eenheid van Europa. Hij moet er echter voor waarschuwen, hierbij de realiteit niet uit het oog te verliezen. Nog niet zo heel lang geleden - aldus de Voorzitter - werd met de grootste nadrukkelijkheid voor rechtstreekse verkiezingen voor de Raad van Europa gepleit. Hiertegen hebben de liberalen gewaarschuwd, men achtte de tijd nog niet rijp hiervoor en dat is ook wel gebleken. Wanneer wij ergens hard voor liepen, dan waren b.v. de Fransen ertegen. Dit hebben wij gezien bij de E.D.G.; Nederland was het eerste land, dat de E.D.G. aanvaardde, ondanks de grote bezwaren, die het er wel degelijk tegen had, maar waar overheen werd gestapt. De Fransen stapten niet over hun bezwaren heen en de E.D.G. ging van de baan. Het heeft dus weinig zin, dat wij steeds numero één zijn. Er wordt nu getracht een gemeenschap Euratom op te zetten. De heer Monnet heeft zich hiervoor gespannen om zich een positie te verschaffen en haalt er nog allerlei andere personen bij. De Voorzitter is echter van mening, dat plannen inzake de toepassing van atoomenergie in de eerste plaats van de verschillende regeringen moeten uitgaan en deze moeten ook de verantwoordelijkheid hiervoor dragen. De methode van de heer Monnet heeft dan ook niet zijn instemming.

Met betrekking tot het buitenlands beleid wil spr. nog eens wijzen op het voortreffelijk werk, dat de heer Korthals hier verricht. Bij de binnenlandse politiek in de Tweede Kamer treedt de heer Korthals door zijn parlementaire werk in het buitenland weinig op de voorgrond, doch daar verricht hij dan ook, evenals in de Parlementaire Enquête-Commissie, ontzaglijk veel werk. De Voorzitter wil de heer Korthals hiervoor een hartelijk applaus brengen, waarmee de vergadering gaarne instemt. Wat in de inleiding van het manifest over het buitenlands beleid is opgemerkt, is ook in nauwe samenwerking met de heer Korthals opgesteld. Spr. stelt voor de inlading van het manifest te aanvaarden als een leidraad voor de komende vier jaren.

De Voorzitter stelt vervolgens voor de punten van het urgentieprogram afzonderlijk door te nemen.

Alvorens hiertoe over te gaan wordt eerst de uitslag van het stembureau bekend gemaakt.

Uitgebracht 1522 geldige stemmen, waarvan op de heren

B.Doedes Breuning ten Cate	292
A.Caljé	300
Ir.A.J.Engel	300
J.Krooshof	61
A.Nawijn	274
Ir.A.Voet	295

zodat als leden van het Hoofdbestuur werden herkozen de heren B.Doedes Breuning ten Cate, A.Caljé, Ir.A.J.Engel en Ir.A.Voet en gekozen de heer A.Nawijn.

Daar alle gekozenen tevoren hebben verklaard een eventuele benoeming te zullen aanvaarden, wenst de Voorzitter

hen met de benoeming geluk. Hij dankt de heer Dettmeijer en de leden van het stembureau voor de door hen verrichte werkzaamheden en brengt een bijzonder woord van erkentelijkheid aan de heer Krooshof voor het door hem als lid van het Hoofdbestuur in de afgelopen jaren verrichte werk, terwijl hij de hoop uitspreekt dat, al is deze uitslag voor de heer Krooshof teleurstellend, hij toch zijn beste krachten aan de Partij zal blijven wijden.

Hierna wordt overgegaan tot de puntsgewijze behandeling van het urgentieprogramma.

- Punt 1. Dit punt wordt ongewijzigd door de vergadering aangenomen.
- Punt 2. Besloten wordt het amendement van de afdeling Doetinchem over te nemen, zodat de laatste zin van dit punt zal komen te luiden: "De strijd der Zuid-Molukken voor de erkenning van de verwezenlijking van dit recht dient naar vermogen te worden gesteund."

De heer Mr. J. Drijber (Leiden) bepleit opnieuw het opnemen van een zinsnede, waarin de band, die er bestaat tussen Nederland, de Antillen, Suriname en Nieuw-Guinea, tot uitdrukking komt.

Aldus wordt besloten.

De heer Dr. A. P. A. Vink (Wageningen) is het met de Voorzitter eens, dat de Indonesische kwestie een zeer moeilijke is. Hij ziet wel in, dat het niet mogelijk is hiervoor vandaag een oplossing te vinden, doch hij heeft er wel bezwaar tegen, dat de Voorzitter deze zaak buiten discussie brengt, waar deze juist in de komende maanden veel discussie nodig zal hebben. Spr. meent, dat de Voorzitter in zijn antwoord één belangrijk ding over het hoofd heeft gezien, namelijk de psychologische kant van de zaak. Wij moeten niet alleen ons eigen standpunt, onze eigen formulering bezien, doch deze kwestie ook van de kant van Indonesië bekijken, evenwel met volledig behoud van onze eigen maatstaven. Spr. is er wel zeer tegen deze zaak zo af te doen.

De Voorzitter moet de heer Vink onder het oog brengen, dat een zaak van zo grote betekenis niet bij de behandeling van het verkiezingsmanifest kan worden afgedaan. Dit probleem wordt even op tafel gelegd, er wordt nu verwacht, dat in deze vergadering een besluit genomen wordt, wat hierover in het manifest zal komen. Zou men dit hier willen uitmaken, dan zou dat te veel tijd vergen. In deze vergadering kan men alleen beslissen wat wel of niet in het manifest moet worden opgenomen. Dat wil niet zeggen, dat de Partij zich niet met het probleem zal bezig houden en dat men de door de heer Vink voorgestelde commissie niet wil instellen; het is echter onmogelijk tijdens de behandeling van het verkiezingsmanifest een concrete gedragslijn vast te stellen. Wij kunnen vasthouden aan datgene, wat juist is, aan een vastgelegde rechtsbasis. Wij kunnen niet aanvaarden, dat Indonesië eenzijdig van de R.T.-overeenkomsten afwijkt en daarbij is het zeer moeilijk om tot een redelijke basis te komen, omdat men er bij een afspraak op moet kunnen rekenen, dat ook de partner zich aan de afspraak zal houden. Spr. meent dat, als wij tot een goede verhouding tot Indonesië willen komen, men daar zal moeten begrijpen, dat elk der partners zich te houden heeft aan dat wat vrijwillig bij de Ronde Tafel-Conferentie werd overeengekomen.

De heer Dr. A. P. A. Vink verlangt de toezegging van het Hoofdbestuur der Partij, dat aan deze kwestie in de komende maanden alle aandacht zal worden geschonken.

De Voorzitter kan de heer Vink volgaarne toezeggen, dat het Hoofdbestuur de ontwikkeling der Indonesische

kwestie met alle aandacht zal volgen, zoals het dit met alle zaken en belangen, die onder zijn aandacht worden gebracht, pleegt te doen.

Punt 3. Dit punt wordt door de vergadering ongewijzigd aangenomen.

Punt 4. De heer J.G.Schöttelndreiër (Voorburg) uit zijn teleurstelling erover, dat in dit punt geen nieuw geluid wordt gehoord. Ontplooiing van het particulier initiatief kan men ongetwijfeld een loffelijk streven noemen, doch dit hebben wij nu al zo lang en zo vaak gehoord. De zaak is - aldus spr. - dat wij tegenover collectivistische maatregelen staan en dat onze politieke tegenstanders even goede bedoelingen als wij ten opzichte van de versnelde woningbouw hebben; zij doen het alleen op een collectivistische manier. Het laatste op dit gebied is de instelling van een woningtelling. Men schijnt te verwachten, dat hierbij ontdekt zal worden, dat het met de woningnood niet zo erg is gesteld. In de Troonrede van 1954 werd de woningnood "Staatsvijand no.1" genoemd. Spr. is van mening, dat onze Partij iets geheel nieuws moet brengen en zou dit willen zoeken in de richting van het uitroepen van een "noodtoestand". In dergelijke gevallen benoemt het land één man, die gevolmachtigd wordt om al datgene te doen, wat tot opheffing van de noodtoestand noodzakelijk is. De heer Schöttelndreiër meent, dat hier bij de woningbouw wel degelijk van een noodtoestand sprake is en adviseert dus deze richting in te slaan. Met het strak en stijf vasthouden aan hetgeen in punt 4 werd neergelegd, brengt men de woningnood niet tot een oplossing. Wanneer echter, in samenwerking met onze politieke tegenstanders, voor een bepaalde tijd een gemachtigde voor de woningbouw zou worden benoemd, teneinde de woningnood in de kortst mogelijke tijd op te heffen, meent spr. wel, dat daarmee een belangrijke bijdrage tot leniging van die nood zou worden geleverd. Spr. stelt een aanvulling van punt 4 in deze geest voor.

De Voorzitter antwoordt, dat benoeming van een gemachtigde voor de woningbouw in tegenspraak zou zijn tot het gestelde: ontplooiing van het particulier initiatief, op grond waarvan hij een dergelijke aanvulling dus moet ontraden.

De heer Dr.M.C.Geerling (Rotterdam) bepleit een zodanige wijziging van de eerste zin van dit punt, dat hier ook de bouw- en woningwetwoningen worden genoemd, hetgeen de Voorzitter eveneens moet ontraden.

De vergadering besluit dit punt ongewijzigd aan te nemen.

Punt 5. De heer Dr.J.N.van den Houten (Wassenaar) bepleit opnieuw opneming van het door de afdeling Wassenaar ingediende amendement betreffende de lichamelijke opvoeding en de sport, alsmede het opnemen van de zinsnede: "Instelling van een officiële voetbalpool", waarbij echter gaarne aan het Hoofdbestuur wordt overgelaten dit amendement, eventueel bekort, op een andere plaats in het program in te voegen.

De Voorzitter antwoordt, dat tegen het opnemen van een zinsnede betreffende de lichamelijke opvoeding en de sport geen bezwaar bestaat; hij is het er echter niet mee eens, dat hierbij ook de instelling van voetbalpools zal worden betrokken, hetgeen in de zaal protest uitlokt, waarop de Voorzitter toezegt, dat het Hoofdbestuur deze laatste suggestie nader zal overwegen.

Punt 6. Dit punt wordt ongewijzigd door de vergadering aangenomen.

Punt 7. Dit punt wordt ongewijzigd door de vergadering aangenomen.

Punt 8. Dit punt wordt ongewijzigd door de vergadering aangenomen.

Punt 9. De heer Ir.H.van Raalte (Hilversum) acht de in dit punt voorkomende zinsnede: "en moeten ongezonde bedrijfsmethoden worden bestreden" bijzonder onaangenaam en heeft er zeer beslist bezwaar tegen, dat deze woorden met betrekking tot de middenstand hier apart worden vermeld. De afdeling Hilversum stelt dan ook voor deze woorden te laten vervallen.

Dit voorstel vindt in de vergadering geen steun, zodat dit punt ongewijzigd wordt aangenomen.

Punten 10 t/m 14. Deze punten worden door de vergadering ongewijzigd aangenomen.

Punt 15. De heer Dr.M.C.Geerling (Rotterdam) bepleit een redactiewijziging van de tweede alinea volgens het door de afdeling Rotterdam ingediende amendement, dat hij hier niet zal herhalen.

De Voorzitter is van oordeel, dat in het urgentieprogramma geen bijzonderheden passen en een korte redactie de voorkeur verdient, zodat hij aanneming van het amendement moet ontraden.

Besloten wordt dit punt ongewijzigd te laten.

Punt 16. Besloten wordt ook dit punt ongewijzigd te laten.

De heer Mr.Th.F.Raedt (Soest/Soesterberg) bepleit nogmaals het aan het programma toevoegen van een punt luidende: "Bevordering van de veiligheid van het verkeer". Spr. wijst er op, dat het verkeer zeer is toegenomen en meent, dat dit punt absoluut in het programma moet voorkomen.

De Voorzitter antwoordt, dat iedereen voor veilig verkeer is en dat het z.i. weinig zin heeft hieraan een punt in het programma te wijden.

De heer Dr.H.J.Roethof ('s-Gravenhage) vraagt nogmaals aandacht voor het probleem der midden-groepen in het urgentieprogramma.

De Voorzitter antwoordt, dat in het verkiezings-manifest goed en duidelijk van ons standpunt ten opzichte van de middengroepen wordt blijk gegeven, zodat dit geen nadere verduidelijking behoeft.

Het verkiezingsmanifest is hiermede afgehandeld en wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter schorst nu de vergadering tot 2 uur, teneinde de aanwezigen in de gelegenheid te stellen de koffiemaaltijd te gebruiken.

Om 2 uur heropent de Voorzitter de vergadering met een tweetal mededelingen of beter gezegd: aanbevelingen.

In de eerste plaats wil spr. er aan herinneren, dat op 25 April a.s. het Liberaal Middenstandscongres te Amsterdam in deze zelfde zaal zal plaats hebben. Hij wekt alle middenstanders op aan dit congres deel te nemen.

De tweede aanbeveling betreft het Jubileum Volksonderwijs; het streven van deze instelling is volkomen in overeenstemming met de beginselen onzer Partij, zodat spr. gaarne de Jubileumactie Volksonderwijs in de bijzondere aandacht van de vergadering wil aanbevelen.

Hierna wordt overgegaan tot punt 18 van de Agenda:
Bespreking van het beleid van de Kamerfracties.

De heer G.J.Schöttelndreiër (Voorburg) wil de enkele bedenking, die hij tegen het beleid van de Tweede Kamerfractie van de Partij gaat maken, vooraf doen gaan door een woord van waardering voor het vele werk, door die fractie in de afgelopen periode gedaan; werk, dat zo vaak reeds van te voren kon worden gezien als een oproeien tegen de stroom, zonder direct zichtbaar resultaat, zoals nu eenmaal het lot van een kleine minderheid is. De afdeling Voorburg - aldus spr. - heeft met grote voldoening gezien, dat de strijd lust van de fractie niet leed onder de zekerheid dat het pogen geen directe resultaten zou gaan opleveren, doch dat desondanks overal en te allen tijde een strijd, onze strijd, werd gevoerd, ongeacht de onmiddellijke uitkomst. Onze fractie gaf hiervan blijk bij de behandeling van het ontwerp van wet tot wijziging van de Garantiewet Militairen K.N.I.L., ingediend bij Koninklijke Boodschap van 18 Mei 1955. Dit wetsontwerp beoogde naast enkele technische verbeteringen ook een aantal principiële verbeteringen ten gunste van de betrokkenen in te voeren, waarbij de onderwerpelijke Garantiewet voor zover noodzakelijk zou worden aangepast aan die voor het Burgerlijk Overheidspersoneel Indonesië.

In de Memorie van Toelichting op dit ontwerp, ondertekend door de Ministers Beyen, Luns en Van de Kieft, komt de volgende veelbetekenende zinsnede voor: "In tegenstelling tot de Garantiewet Burgerlijk Overheidspersoneel Indonesië, waarin met toekomstige ontwikkelingen rekening moest worden gehouden, blijft de Garantiewet Militairen K.N.I.L. (dan ook) uitsluitend op het verleden gericht". Deze zinsnede heeft vele Kamerleden aanleiding gegeven zich af te vragen, of de voorgestelde wijziging van artikel 2 van de onderwerpelijke Garantiewet wel in overeenstemming was met de doelstelling. In het eerste lid van art. 2 volgens de oorspronkelijke wet werd een garantie geboden van "alle rechten en aanspraken, welke aan de militairen gedurende hun dienst volgens de op 26 December 1949 geldende regelingen toekwamen". Het ontwerp der wijzigingswet wijzigde dit als volgt: "...uit hoofde van de door hen na 26 December 1949 bij het voormalige K.N.I.L. verrichte dienst toekwamen, volgens de op die datum geldende regelingen".

De heer Schöttelndreiër licht nader toe, dat op grond van de oude Garantiewet door een duizendtal oud-K.N.I.L.-militairen uitbetaling van soldij wordt gevorderd over de periode, die zij in Japanse krijgsgevangenschap doorbrachten. Wel wordt door Minister Luns het standpunt ingenomen, dat de oude Garantiewet niet de bedoeling had rechten en aanspraken over de periode der Japanse bezetting te garanderen, doch reeds in December 1954, dus vóór de indiening van de Koninklijke Boodschap, werd door een K.N.I.L.-officier een rechtsovereenkomst aanhangig gemaakt ter verkrijging van betaling van salaris over de periode der krijgsgevangenschap. Deze rechtsovereenkomst werd gebaseerd op art. 2 van de oude Garantiewet, welk artikel door de Regering voor wijziging werd voorgesteld. Spr. acht het zeer bedenkelijk, wanneer een Regering, terwijl een rechtsgeding over de interpretatie van een wet gaande is, tracht deze wet te wijzigen en nog wel met terugwerkende kracht tot 21 Juli 1951. Het is dan ook zeer toe te juichen - aldus spr. - dat onze fractie zich, toen de zeer ingewikkelde materie duidelijk werd, ten sterkste tegen deze houding der Regering heeft verzet. Toen echter Minister Luns met schorsing der beraadslagingen dreigde, teneinde tot intrekking van het wetsontwerp te geraken, is het de Regering gelukt het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen te krijgen.

Spr. betreurt het, dat de fractie hierbij geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om in de stukken te doen vastleggen, dat haar leden geacht wensten te worden te hebben tegengestemd. Dit zou slechts een gebaar zijn geweest, maar een gebaar van grote symbolische betekenis. Ik wil niet nakaarten over het Regeringsbeleid - aldus de heer Schöttelndreier - doch ik acht het nog steeds nodig, dat de Regering gemaakte fouten herstelt waar zulks mogelijk is. Ten aanzien van de door deze fouten veroorzaakte materiële verliezen zijn de opeenvolgende Nederlandse regeringen er niet in geslaagd op enigszins bevredigende wijze de slachtoffers schadeloos te stellen. Wanneer deze slachtoffers zich nu in hun wanhoop na een tienjarige strijd vastklampen aan een wetsartikel, het enige waarvan zij nog redding verwachten, dan past het een regering, die zich sociaal noemt, niet deze reddingsboei aan deze drenkelingen te ontrukken. In dat licht beschouwd zou naar de mening van de afdeling Voorburg een tegenstemmen van onze fractie geboden zijn geweest.

De heer J.W.Baretta (Winterswijk) zegt het kort te kunnen maken, omdat hij zich geheel aansluit bij de vorige spreker; hij hoopt, dat bij de beantwoording van de vragen van de vorige spreker tevens antwoord zal worden gegeven op een ook reeds door andere afdelingen naar voren gebracht punt, n.l. de positie van de oud-Indisch gasten en de militairen van het K.N.I.L., die thans in ons land vertoeven en die door niet genomen of verkeerde maatregelen dreigen te verkommeren.

De heer Ds.J.H.Ritzema Bos (Doetinchem) zegt: "Wanneer ik mij wel herinner, dan heeft onze Voorzitter als zijn mening kenbaar gemaakt, dat het een goed liberaal standpunt is, gebaseerd op onze eerbied voor de vrijheid van een ieder, dat wij in principe zouden moeten zijn vóór de vrijheid der rooms-katholieken tot het houden van processies, mits deze vrijheid niet in strijd komt met de openbare orde. Ik wil niet het odium op mij laden van niet verdraagzaam te zijn. Ik heb er geen bezwaar tegen, dat allerlei secten de straat voor godsdienstige propaganda gebruiken. Als de Rooms-Katholieke Kerk propaganda wil maken door haar geestelijken de straat op te sturen, dan moet men haar dat recht geven. Men moet echter één ding niet vergeten: bij een processie komt het Allerheiligste op straat. Er is dus wel degelijk verschil tussen een processie en een straatprediking als b.v. bij het Leger des Heils. Voor een katholieke maakt het geen verschil of het Allerheiligste zich binnen de kerk of daarbuiten bevindt. Als dus de R.K. Kerk om eerbied vraagt voor het Mysterie, dan vraagt zij dit ook buiten de kerk. Daarom moeten wij zeer voorzichtig zijn met ons te stellen achter de processievrijheid".

De heer N.J.Gerharz ('s-Gravenhage) vangt aan met te zeggen, dat de eerste spreker bij dit agendapunt hem ten dele reeds het gras voor de voeten heeft weggemaaid. Spr. vertelt voorts, dat hij bij het proces-Froeling een van de mensen achter de schermen is geweest en derhalve zeer geïnteresseerd is in de houding van de Kamerfracties ten opzichte van de Garantiewet. Hij meent te mogen zeggen, dat hij met deze materie zeer vertrouwd is. Deze materie is zeer ingewikkeld; aanvankelijk was de Commissie van Rapporteurs het geheel met de Regering eens, zodat daarom ook de heer Ritmeester zijn handtekening heeft gezet onder het Voorlopig Verslag van die Commissie. De heer Hazenbosch is daarna op zijn mede-ondertekening teruggekomen en heeft een amendement ingediend.

De heer Gerharz ziet los van het geval der oud-K.N.I.L.-militairen iets gebeuren, dat al tientallen jaren dreigt en zich in ons maatschappelijk leven openbaart, n.l. de administratieve rechtspraak gaat zich meer en meer bewegen op het terrein van de onafhankelijke rechter. Spr. heeft

het pleidooi in de zaak Froeling meegemaakt; de rechter was volkomen onafhankelijk. In iedere rechtszaal heerst toch een bepaalde sfeer, in deze rechtszaal heerste de sfeer van de zittende magistratuur, die zich noch door de Kamer noch door de Regering laat voorschrijven hoe zij een gegeven wet moet interpreteren. De heer Gerharz vraagt de byzondere aandacht voor dit aspect. Hij zegt van huis uit militair ingenieur te zijn, doch zich op latere leeftijd met het recht te zijn gaan bezighouden, hetgeen hem byzonder interesseert. Spr. is van mening, dat het in een democratische rechtsstaat niet zo mag zijn, dat de helft plus één altijd gelijk heeft.

De heer Gerharz merkt voorts op, dat zich in de afgelopen weken iets heeft afgespeeld, dat voor het Nederlandse volk van wel zeer groot belang kan worden geacht, n.l. de uitlating van Generaal Gruenther ten aanzien van de moeilijkheden, die de defensie van West-Europa biedt. Spr. heeft als militair ingenieur ook met de defensie te maken gehad en naar zijn mening kan men onomstotelijk aannemen dat, wanneer een hooggeplaatst militair spontaan een dergelijke uitlating doet, dit niets met politiek te maken heeft, doch juist is. Het later uitgegeven démenti heeft deze uitlating pogen af te zwakken door juist het omgekeerde te vermelden. En deze Generaal Gruenther zal nu wegens persoonlijke omstandigheden zijn functie als opperbevelhebber neerleggen. Dit kan men zeer veelbetekenend achten. Wat spr. wel zeer verwonderd heeft is het feit, dat de Nederlandse bevolking door deze schokkende uitlating helemaal niet zo erg geschokt was; er waren andere zaken, die van meer belang werden geacht. Hij meent, dat het Nederlandse volk zich bewust heeft neergelegd bij het feit, dat als het mis gaat in Europa, wij de klap krijgen te incasseren; men maakt zich er echter niet iedere dag zorgen over. Wij moeten deze consequenties echter niet verdoezelen, want deze zullen lang niet mis zijn. Spr. vraagt zich af, of men zich wel voldoende voorbereidt. In dit verband vestigt hij de aandacht op de Bescherming Burgerbevolking. De Nederlandse staatsburgers- en burgersen zullen daarbij niet gemist kunnen worden en in het hele systeem van bescherming zal meer dwang gebracht moeten worden dan tot dusver het geval is.

De heer Gerharz brengt voorts de algemene vergadering van twee jaar geleden te Arnhem in herinnering; in die vergadering werd ook iets gezegd over het beurzenstelsel. Mevrouw Fortanier, de Wit was toen niet aanwezig; spr. wil, nu Mevrouw Fortanier wel aanwezig is, de vraag stellen of zij niet met interesse de actie heeft gevolgd van de Delftse studenten voor vrijheid van studie zonder inmenging van de overheid in de resultaten. Deze actie der studenten is het gevolg van de door de Minister van Onderwijs bij de herziening van de wet op het Technisch Hoger Onderwijs voorgestelde beperkende examenregeling, waarbij bepaald wordt, dat een student niet driemaal voor eenzelfde examen mag zakken; na twee maal zakken kan hem, behoudens byzondere omstandigheden, het recht om examen te doen worden ontzegd. Spr. acht het begrijpelijk dat, wanneer de Staat het hoger onderwijs subsidieert, het niet kan uitblijven, dat Regering en ambtenaren zich met de resultaten van die subsidiering gaan bemoeien. Dit is het gevolg van de goedbedoelde pogingen om alle kinderen van ons volk dezelfde kansen te geven, want tot dusver moesten vele ouders zich vaak hele zware offers getroosten om hun kinderen te laten studeren en ook moesten deze kinderen vaak hun studie afbreken, omdat de ouders de financiële offers niet langer konden volbrengen. Spr. zou de Voorzitter willen waarschuwen op dit terrein voorzichtigheid te betrachten;

aan de ene kant willen wij wel voorstander zijn van de eis van sociale rechtvaardigheid om elk onderwys voor een ieder open te stellen, maar aan de andere kant mogen wij er niet blind voor zijn, dat dit overheidsbemoeiing, ook op dit gebied, met zich meebrengt.

Een laatste woord wil de heer Gerharz wijden aan de ouderdomsvoorziening. De Voorzitter heeft gesproken over de vlek die gekomen is op het kleed van de ouderdomswet, n.l. de korting van reeds verkregen pensioenrechten. Spr. gelooft dat, wanneer de huidige Regering aan het bewind blijft, deze vlek zich nog zal uitbreiden. Wij kennen op het ogenblik een vaste premie, die betaald moet worden tot een bepaald maximum. Het zou de heer Gerharz niet verwonderen wanneer die premie geleidelijk hoger zou worden en het plafond zich zou uitbreiden, zodat dit dan een sociale maatregel zou worden, waarbij aan de werkende gemeenschap een bepaalde taak wordt opgelegd. Daartegen heeft hij geen bezwaar, doch wel heeft hij er bezwaar tegen deze algemene ouderdomsvoorziening als sociale maatregel te aanvaarden, omdat dit voor andere maatregelen in de toekomst een gevaar inhoudt.

De heer G. Ritmeester antwoordt namens de Tweede Kamerfractie de sprekers als volgt.

Het stemt mij tot erkentelijkheid, dat de afdeling Voorburg woorden van waardering tot onze fractie heeft gericht voor hetgeen zij in de afgelopen vier jaren heeft gedaan. Zij heeft daarbij gezegd, wij zijn maar klein, wij dienen wel voorstellen in, maar de resultaten zijn niet altijd zo als wij ze hadden gewild. Natuurlijk is dit in vele gevallen juist.

Mijnheer de Voorzitter, gij hebt dat ook in Uw rede op verschillende punten aangetoond.

Maar mag ik nu verwijzen naar hetgeen Minister Algera heeft gedaan, die de Wet Zeecoorlogsslachtoffers heeft gewijzigd. Dit is toch niet in de laatste plaats mede te danken aan de activiteit van onze fractie.

Dan is er de kwestie van de militairen, die in de loop van de oorlogsjaren voor de krijgsgevangenschap zijn ondergedoken en over die periode geen salaris hebben ontvangen. Ook hier hebben wij gevraagd, of deze mensen dan geen recht hadden op hun wettelijk salaris plus de toeslagen over die jaren en nu beraadt de Minister van Oorlog zich over toekenning van een schadeloosstelling aan de ondergedoken beroepsmilitairen en moeten deze thans opgeven welke werkzaamheden zij gedurende hun onderduikperiode hebben verricht. Ook dit is een succes voor onze fractie.

Wij hebben voorts geijverd voor onze Indische ambtenaren. Dat wat bereikt is, is met veel moeite bereikt. Wij hebben niet kunnen verdragen, dat zó in strijd met hun rechten werd gehandeld als door deze Regering werd gedaan. Men dient zich toch hierbij af te vragen: wie heeft nu feitelijk de oorlog verklaard, Nederland of Nederlands-Indië. Nederland heeft dat gedaan en moet dus de verantwoordelijkheid daarvoor dragen en niet degenen, die in de oorlogsjaren daar in de concentratiekampen hebben gezeten, de militairen en anderen. Het is volkomen onjuist, dat de Regering dan maar zegt: wij zullen die jaren vergeten, gij krijgt niets. Dat is in strijd met alle rechten en met de rechtvaardigheid. Wanneer wij daar tegen op komen en zeggen, er moet betaald worden, dan gaat de Regering, als een actie voor het gerecht wordt ingesteld, een contra-actie voeren en dan staat men voor de vraag: hoe is het in 's hemelsnaam mogelijk, dat deze mensen het loon niet krijgen, dat hun nu aan alle kanten toekomt. Er is een regeling van het departement van Maatschappelijk Werk voor de weduwen en nagelaten betrekkingen, het zgn. algemeen oorlogsreglement, maar dat is niet voldoende, allen moeten geholpen worden. In het ge-

voerde proces is de uitspraak geweest, dat aan een voormalig K.N.I.L.-officier over de tijd van zijn gevangenschap thans door de Staat f.19.000.- plus de rente moet worden uitbetaald, dat is in totaal ongeveer f.31.000.-. Als de Regering dit gaat uitvoeren, dan kost dit de Staat 30 à 40 miljoen, maar wat betekent dat? Kan dat er niet af? Het kan er zeker af, getuige de 1 miljard, die op de staatsschuld is afgeschreven.

Thans kom ik tot hetgeen de afdeling Voorburg heeft gezegd over de behandeling van de Garantiewet K.N.I.L. militairen. Zij zegt, gij hebt Uw werk in de Kamer wel goed gedaan, maar toch nog niet helemaal volledig. De Commissie van Rapporteurs bestond uit 5 leden, de heren Stufkens, Ritmeester, van de Wetering, de Graaf en Hazenbosch en deze commissie heeft tegen de Regering gezegd, dat zij wijziging van art. 2, lid 1, sub a, niet juist achtte, omdat dit zou strekken tot nadeel van de betrokkenen. De tekst verzekerde de rechten en aanspraken, welke aan de militairen "gedurende hun dienst" volgens de op 26 December 1949 geldende regelingen toekwamen. Het ontwerp wijzigde dit in een garantie van alle rechten en aanspraken, die aan militairen toekwamen "uit hoofde van de door hen na 26 December 1949 verrichte diensten". De commissie heeft er de Regering op gewezen, dat de oude, bestaande tekst veel ruimer was en ook betrekking had op in het verleden ontstane aanspraken, terwijl de nieuwe tekst uitsluitend regelt de rechten en aanspraken, ontstaan wegens na 26 December 1949 verrichte diensten. Minister van de Kieft en Minister Luns hebben nadrukkelijk verklaard, dat er van de zijde van de Regering geen verschil zou bestaan in toepassing van het oude en het nieuwe artikel 2, zodat dit aanleiding was om met de nieuwe redactie van artikel 2 accoord te gaan.

Bij deze wijziging ging het ook om hen, die de Nederlandse nationaliteit niet bezaten. De Commissie van Rapporteurs had de Regering de vraag gesteld, of de bepalingen van artikel I, sub I en II, dat personen, die eerst na de soevereiniteitsoverdracht het Nederlanderschap hebben verworven, dan wel in de toekomst nog zullen verwerven, onder de Garantiewet Militairen K.N.I.L. kunnen vallen en derhalve over de periode, dat zij de Nederlandse nationaliteit bezitten de uitkering genieten, welke hun volgens de bestaande wet over die periode zou zijn toegekomen, indien zij sedert 26 December 1949 Nederlander waren geweest, niet zodanig zou kunnen worden aangevuld, dat na het verwerven van het Nederlanderschap de uitkeringen zouden worden uitbetaald, vanaf de datum, waarop het verzoek tot het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit is ingediend. Er ligt n.l. dikwijls een lange termijn tussen het indienen van het verzoek en het verwerven van het Nederlanderschap.

De Garantiewet Militairen K.N.I.L. komt geheel tegemoet aan de achterstelling die bestaat van de militaire ambtenaren bij de burgerlijke. De vraag was, hoe de rechter zich zou uitspreken ten opzichte van de toepassing van de Garantiewet. Deskundigen in de Kamer zeiden "er zit een addertje in het gras". Zij kregen gelijk, er zat niet een addertje, maar een adder in het gras. De heer Hazenbosch, die overigens de vergadering van de Commissie niet bijwoonde, heeft zich niet met de voorgestelde wijziging van artikel 2, lid 1, sub a, accoord verklaard en is met een amendement gekomen om het oude artikel weer in te voeren. Dat amendement werd in stemming gebracht en natuurlijk heeft onze fractie voor gestemd. De meerderheid van de Kamer stemde tegen en het amendement werd verworpen. De Minister ureigde het gehele wetsontwerp in te trekken en zo stonden wij voor een

moeilijke keuze, maar het beste, dat wij konden doen en dus deden, was er voor te stemmen. Nadien is de uitspraak van de rechtbank ~~was~~ geweest, waarvan ik alle stukken in extenso heb gelezen en mij er over heb verheugd, dat de Staat dit proces heeft verloren.

De heer Ritmeester haalt nog het ingezonden stuk aan, dat de heer Statius Muller naar aanleiding hiervan in "Het Vaderland" schreef en waarin deze betoogde, dat de Regering wijs zou doen het hierbij te laten en geen appèl aan te tekenen. Met alle stukken, die de heer Statius Muller inzendt, is spr. het niet eens, maar hiermede juist wel.

Spr. besluit zijn rede met de woorden, dat men zich wel of niet kan verenigen met deze wet, maar dat men de fractie zeer zeker geen verwijten behoeft te maken. Zij heeft gestreden voor de Indische ambtenaren en wij zullen hopen, dat op de duur alles zich zal herstellen. Wij hebben de taak om voor allen, die naar Nederland komen de Regering te overtuigen van hun rechten en deze te doen erkennen.

Mevrouw A. Fortanier-de Wit, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zegt, dat zij gaarne wil proberen een antwoord op de opmerkingen van de heer Gerharz te geven.

Voor diegenen onder U - aldus spr. - die niet precies weten, waarover het door de heer Gerharz naar voren gebrachte gaat, wil ik uiteenzetten, dat door de Minister van O.K. en W. bij de Kamer is ingediend een wetsontwerp tot wijziging van de wet op het Technisch Hoger Onderwijs, omdat de Regering zich voorstelt in 1956 een tweede Technische Hogeschool in Eindhoven in gebruik te stellen. In dit wetsontwerp worden nu voor Delft en Eindhoven verscheidene gelijkkluidende regelingen getroffen. O.m. wordt een beperkende examenregeling voorgesteld (art. 61-bis), waarbij de vrijheid van de studenten om hun studie net zo lang te rekken als zij dat zelf willen, zeer aan banden wordt gelegd. Deze regeling houdt in, dat men voor de technische examens in Delft en Eindhoven éénmaal mag zakken, zakt men voor de tweede maal weer, dan wordt men voor het college van rector magnificus en assessoren geroepen, dat adviseert: of nog éénmaal examen doen, of de hogeschool verlaten. Hierbij zal dan rekening worden gehouden met byzondere omstandigheden die zich kunnen voordoen. Over deze voorgestelde regeling nu hebben de studenten zich erg druk gemaakt en zij hebben zeer omstandig uiteengezet welke bezwaren zij daartegen hebben. Hun grootste bezwaar is wel dat, wanneer men éénmaal gezakt is, men het tweede examen onder enorme psychologische druk gaat afleggen. Er zijn nu allerlei patronaten ingesteld om de studenten leiding te geven bij de vaak moeilijke overgang van het middelbaar naar het hoger onderwijs. Wanneer men de hoogleraren hoort, zou het studie-rendement veel groter moeten zijn; zij menen, dat wanneer men in de eerste jaren wat meer achter de studenten aan zit, dan kunnen zij in de volgende jaren, wanneer zij bewezen hebben wat zij zijn, wat meer aan zichzelf worden overgelaten. Mevrouw Fortanier noemt het een zeer moeilijk probleem. Het is wel een verbetering, dat de Minister later een wijziging in het ontwerp heeft aangebracht, waardoor de dwingende examenregeling, welke voornamelijk het verzet der studenten gold, wordt teruggebracht tot het eerste en tweede studiejaar. In de komende week zal nu van de zijde der studentenorganisaties een laatste poging tot verwerping van deze voorstellen worden ondernomen. Wanneer de heer Gerharz nu zegt - aldus Mevrouw Fortanier - : dit is nu het resultaat van het op grote schaal verlenen van studiebeurzen, nu gaat

de overheid zich met de vrijheid der studenten bemoeien met gevolg, dat de studenten daartegen in verzet komen, dan merk ik op, dat het in het politieke leven niet zo eenvoudig is. Politiek is altijd het afwegen van bepaalde dingen tegenover elkaar. Wanneer wij ons standpunt bepalen en wel ten aanzien van de Hoger Onderwijswet in het bijzonder, dan zullen wij moeten blijven streven naar een maatschappij, waarin alle kinderen van ons volk, die de gaven daarvoor hebben, de plaats bereiken, waarop zij krachtens die gaven recht hebben. En niet alleen omdat zij daarop recht hebben, maar omdat ons volk zonder hen niets kan bereiken. Want wat zou van een klein land als het onze terecht komen, als wij ons niet zeer inspannen om ons intellect tot zijn recht te doen komen?

De Voorzitter, de heer Ritzema Bos antwoordend, meent, dat men het vraagstuk van de processievrijheid moet zien in het licht van onze beginselen. Spr. is voor volstrekte vrijheid van godsdienst. Vóór 1848 heeft er in ons land, wat die godsdienstvrijheid betreft nogal wat aan gemankeerd. Er is een wonderlijke uitlegging geweest van de tekst van de Grondwet van 1815, waar godsdienstvrijheid bestond "voor alle bestaande godsdiensten"; men heeft dit zo uitgelegd: vrijheid van godsdienst voor alle godsdiensten, die in 1815 bestonden. Tijdens de regering van Willem I is er toen de vervolging geweest van de afgescheidenen, zij die zich van de Hervormde Kerk hebben afgescheiden. Er was toen grote strijd op dit punt en als in 1848 de Grondwetsherziening wordt doorgevoerd, onder leiding van de commissie-Thorbecke, wordt deze lijn ook aangehouden. Er zijn godsdienstoefeningen binnen de gebouwen en er zijn ook godsdienstoefeningen op de openbare weg. Dit zijn dan in het bijzonder de processies. Volgens de liberale beginselen hebben wij het zo te zien, dat wanneer iemands godsdienstige overtuiging hem ertoe dwingt godsdienstoefeningen te houden op de openbare weg, hem daartoe dan de gelegenheid moet worden gegeven, behoudens beperkingen in verband met de openbare orde en zonder dat de vrijheid van andersdenkenden in het gedrang komt. Als een dergelijk voorstel van Thorbecke verscheijnt, komt daartegen verzet van de zijde van hen, die op grond van hun godsdienstige overtuiging niet met dit principe accoord kunnen gaan. Er komt dan een wonderlijk voorschrift in de Grondwet, inhoudende: vrijheid van godsdienstoefening binnen de gebouwen en voorts waar zij thans is toegelaten. Dit "thans" betekent dus: in 1848. Zo zijn er dus plaatsen in ons land waar de katholieken volledig vrijheid tot uitoefening van hun godsdienst hebben, omdat zij dat in 1848 daar ook hadden. Van katholieke zijde streeft men reeds lang naar het verkrijgen van deze vrijheid over het gehele land en volgens ons liberale beginsel moeten wij dit de katholieken geven.

Volgende regeringen hebben getracht dit grondwetsartikel te wijzigen, o.a. in 1920, doch dit vond geen doorgang wegens een Kabinetscrisis; op twee na kwam het oude Kabinet terug, n.l. de Ministers van Financiën en Oorlog. Om dat te bereiken was een compromis nodig en toen werd van de katholieken gevraagd het offer van de godsdienstvrijheid te brengen en het wetsontwerp terug te nemen. Bij de jongste Grondwetsherziening is het vraagstuk wederom ter sprake gekomen en zowel Prof. Molenaar als spr. hebben betoogd, dat het een onhoudbare toestand is, dat in het ene deel van ons land te dien aanzien andere maatstaven worden aangelegd dan in het andere deel. Spr. is van mening, dat volledige vrijheid van godsdienst moet worden toegestaan, mits de uitoefening in overeenstemming blijft met de openbare orde. Wat Ds. Ritzema Bos in zijn betoog wil aangeven is, dat men vreest, dat de katholieken de andersdenkenden zullen gaan dwingen aan hun Allerheiligste op de openbare weg eerbied te bewijzen. Deze angst acht de Voorzitter

ongegrond; wanneer de processies door de straten gaan en men zou de andersdenkenden willen dwingen voor het Allerheiligste, dat zij als zodanig niet erkennen, te knielen, dan zou dit in strijd zijn met de openbare orde en wij zouden ons daartegen gaan verzetten. Al is dit voor een katholiek geen gewone optocht, voor andersdenkenden blijft het dit wel en men zal niet gedwongen kunnen worden zijn hoed af te nemen als het Allerheiligste voorbij komt, wanneer men dat niet wil, evenmin als men zijn hoed zal gaan afnemen als de rode vlag van de P.v.d.A. voorbij gedragen wordt. Waar echter wel rekening mee moet worden gehouden, dat is met de gevoelens van andersdenkenden en dit moet voor ons, liberalen, niet moeilijk zijn. Dit vraagstuk is echter totaal niet urgent, want de Regering denkt er niet over dit vraagstuk in de huidige Grondwetsherziening te betrekken. Uiterst belangrijk is echter, dat wij aan de katholieken en niet alleen aan hen, doch ook aan de protestants-christelijke groepen in de Kamer laten zien, dat wij opkomen voor de geestelijke vrijheid voor allen. De Crematiewet is daar een bewijs van. Er zijn mensen, die op grond van hun godsdienstige overtuiging bezwaren hebben tegen crematie en dus voorstellen de bouw van crematoria te verbieden. Dit is echter geheel in tegenspraak tot de liberale gedachte; men heeft niet het recht aan de voorstanders van geestelijke vrijheid een Crematiewet op te leggen. Bij de laatste algemene politieke beschouwingen heeft spr. tegen de katholieken gezegd: "dat wij, liberalen, niet zo zijn dat wij de geestelijke vrijheid aan de katholieken willen onthouden, ondanks het feit, dat Gij ons onthouden hebt, waarop wij menen recht te hebben; wij zullen W toch geven waarop wij menen, dat Gij naar onze overtuiging recht hebt". Zo moet het processieverbod worden gezien.

De Voorzitter komt hiermede aan het slotwoord. Alvorens hiertoe over te gaan, wil hij een woord van hartelijke dank richten tot de afdeling Amsterdam voor de wijze, waarop zij de bezoekers aan deze vergadering heeft ontvangen. Spr. is gisteravond zelf niet aanwezig geweest, omdat hij dringend rust behoefde, maar hij heeft van anderen gehoord, dat het een buitengewoon geslaagde avond is geweest, waarvoor hij de afdeling Amsterdam nogmaals wil danken.

De Voorzitter wil het slotwoord niet te lang maken, hij heeft gisteravond reeds de gelegenheid gehad te schetsen hoe hij de campagne, waarvoor wij thans staan, ziet. Er zijn discussies geweest, maar op de hoofdpunten bestaat grote eenheid. Dat is ontzaglijk belangrijk. Deze eenheid is ook tot uitdrukking gekomen bij de bespreking van het beleid van de Kamerfracties. Er is in alle geledingen der Partij grote tevredenheid over het beleid der Kamerfracties. Wij krijgen de indruk, dat men in de Partij zegt: de Kamerfracties hebben het in de vier jaren, die achter ons liggen, niet zo slecht gedaan. Ook de fracties verheugen zich over de eenheid die bestaat tussen de Partij en haar vertegenwoordigers in de Staten-Generaal. De Tweede Kamerfractie heeft op grond van wat van haar verwacht kon worden haar taak naar beste weten vervuld. Zij heeft dat gedaan in buitengewoon goede onderlinge harmonie, hetwelk ook zeer belangrijk is. Deze harmonie is zo bijzonder goed, beter kan men niet verlangen. Ook met de twee nieuwe leden, de heren Ankersmit en van Leeuwen, heeft men goed kunnen samenwerken. De heer Ankersmit heeft helaas voor het Kamerlidmaatschap moeten bedanken, welk verlies vergoed wordt door de aanwezigheid van Mevrouw Stoffels-van Haften.

Wij staan nu voor een Tweede Kamerverkiezing, welke in het centrum van de belangstelling zal staan. Wij moeten er rekening mee houden dat, wanneer de Grondwetsherziening wordt aangenomen, het aantal leden van 100 op 150 zal worden

gebracht. Maar daar kijk ik nog niet naar - aldus spr. - ik kijk alleen nog maar naar de verkiezing op 13 Juni a.s., waarbij het vooreerst nog om honderd leden zal gaan. Ik heb gezegd, dat ik met goede hoop en met goed vertrouwen de verkiezingen in zal gaan, dat is mijn werkelijke overtuiging, want er is een eenheid in de Partij als nooit tevoren. Hadden wij ons jaren geleden een resultaat als dat van de V.V.D.-dag kunnen voorstellen? Dit had nooit bereikt kunnen worden als de Partij de heer Dettmeijer niet had gesteund. Wij moeten ons voor ogen houden, dat wij een tiende zetel willen halen. Als wij van 9 op 10 zetels komen, dan is dat een grote sprong. Eerst zijn wij van 6 op 8, toen van 8 op 9 zetels gekomen, als het nu lukt een tiende zetel te krijgen, dan is dat een geweldig punt voor ons. Het beeld eerst van 1948, daarna van 1952 toont aan, dat het liberalisme een opgaande lijn vertoont. Ik heb daaraan nooit getwijfeld, omdat het liberalisme is het beginsel van de vrije mens, van de vrije geest. Wij zijn niet zo, dat wij willen beweren, dat het liberalisme alleen tot onze Partij behoort, ook in andere partijen werkt dit beginsel door. Maar wat ons met schrik vervult is, dat partijen, die geen liberale partijen zijn, maar waarvan wij mogen verwachten, dat zij ons zullen steunen, in gebreke blijven. Dit is het geval geweest bij het debat over het mandement van de bisschoppen, waarbij anti-revolutionairen en christelijk-historischen ons volkomen in de steek hebben gelaten. Men moet toch aanhouden, dat zich niets tussen kerkelijk en wereldlijk gezag mag stellen; dit is juist het verschil met de katholieken, want daar wil het kerkelijk gezag zich juist met het wereldlijk gezag bemoeien. Dit is in strijd met het grondbeginsel der protestants-christelijke partijen. De christelijke heer Tilanus heeft verklaard: "Wij hebben er geen last van", maar hij vergat, dat hij en de zijnen ook het volk vertegenwoordigen. Ik heb hem toegevoegd: "Spreekt voor U het Evangelie, of is het zo, dat Gij zegt, ben ik mijn broeders hoeder?"

De grote lijn, waaraan wij ons moeten houden is ons beginsel. Wij zijn allen mensen, doch wij moeten ons uiterste best doen om de politieke strijd te voeren op een hoog peil. De afdelingen moeten dit niet ieder voor zich doen, maar overleg plegen met het centrale punt, opdat wij het kunnen waar- schuwen, wanneer er iets veranderd moet worden. Wanneer wij de strijd voor het liberale beginsel voeren als een hoogstaande strijd, kunnen wij met vertrouwen de toekomst tegemoet zien.

Wij zijn nu voor het laatst in deze algemene vergadering bijeen. In een der dagbladen heeft gestaan: "Wapenschouw van de V.V.D." Wij strijden niet met de wapenen der barbaren, maar met het geestelijk zwaard van het liberalisme. In deze wapenschouw tonen wij het Nederlandse volk: hier staat het georganiseerd liberalisme van Nederland gereed om straks de strijd in de Kamer opnieuw te gaan voeren. Ieder drage deze gedachte naar zijn eigen hoekje van het land uit - en ik ben er zeker van, dat wat wij hier gedaan hebben bij allen de liberale vonk weer feller zal doen gloeien - en brenge dit vuur ook naar alle hoeken van het land. Zorgt dat dit gaat opvlammen en wanneer op 13 Juni a.s. de verkiezingen zijn geweest, dan zullen wij hopen, dat het zeer verwoestend zal hebben gewerkt op de tegenstanders van het liberale beginsel. Wanneer wij sterker uit de strijd komen zijn wij allen verheugd. Maar wij niet alleen, want de katholieken zijn blij als de stemmenwinst naar ons gaat en niet naar de P.v.d.A., terwijl ook de P.v.d.A. de stemmenwinst liever aan ons gunt dan aan de K.V.P. Draagt daarom allen de ware geest uit over het gehele land.

Staande brengen de aanwezigen de Voorzitter na deze rede een ovationeel applaus.

Hierna sluit de Voorzitter om 3.30 uur de vergadering.